

МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

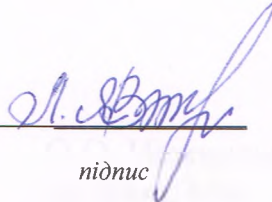
Факультет соціально-гуманітарних технологій та менеджменту

Кафедра психології, педагогіки та соціології

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

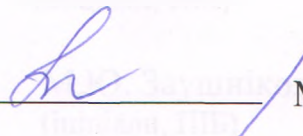
**на тему: Застосування Digital технологій
у професійній діяльності бізнес психолога**

Здобувача вищої освіти
другого(магістерського)
рівня
ПСМЗ -22-2
групи, спеціальності
053 «Психологія» ОПП
«Психологія.
Психологія бізнесу»


підпис
здобувача вищої освіти

Яремич Людмила
Владиславівна

Науковий керівник


підпис керівника

М.О. Сова, д.пед. н.,

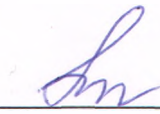
Гарант освітньо-
професійної програми


підпис керівника ОПП

О.О. Нежинська
к.психол. н., доцент

Допущено до захисту за рішенням
кафедри психології, педагогіки та
соціології
протокол від «1» 12 2023 № 7

Завідувач кафедри


підпис

І.О. Петухова,
к. пед. н., доцент

Реєстрація № 17 25.01.2024 [підпис]
(дата) (підпис відповідальної особи)

Результати перевірки до захисту 01.12.2023
(до захисту, на доопрацювання) (дата) [підпис]
(підпис)

Результат захисту 75 13.02.2024
(оцінка) (дата) [підпис]
(підпис)

Голова комісії: [підпис] С.І. Корсун
(підпис) (ініціали, ПІБ)

Члени комісії: [підпис]
(підпис)

О.О. Нежинська
(ініціали, ПІБ)

[підпис]
(підпис)

І.О. Петухова
(ініціали, ПІБ)

[підпис]
(підпис)

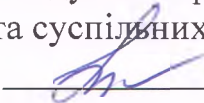
М.Ю. Заушнікова
(ініціали, ПІБ)

[підпис]
(підпис)

О.Т. Льовкіна

**МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет соціально-гуманітарних технологій, спорту та реабілітації
Кафедра психології, педагогіки та суспільних дисциплін
Спеціальність 053 «Психологія»
Освітньо-професійна програма «Психологія. Психологія бізнесу»

Затверджую:
Завідувач кафедри психології, педагогіки
та суспільних дисциплін
 I.O. Петухова

**Завдання на кваліфікаційну роботу
здобувача вищої освіти**

Яремич Людмили Владіславівни

Тема кваліфікаційної роботи:

«Застосування Digital технологій у професійній діяльності бізнес психолога»

Затверджена наказом в.о.ректора від 08.02.2023 № 180

Термін подачі закінченої роботи: 29.01.2024

Цільова установка: Цільова установка_розкрити проблему формування цифрової компетентності та її особливостей, вплив рівня знань, мотивації та вмінь на загальний рівень застосування Digital технологій.

Мета роботи полягає: у теоретичному обґрунтуванні та емпіричному дослідженні особливостей формування цифрової компетентності як складової професійного становлення майбутніх психологів.

Об'єкт дослідження: феномен цифрової компетентності.

Предмет дослідження: цифрова компетентність як складова професійного становлення майбутніх психологів.

База дослідження: проведено емпіричне дослідження (у цифровому форматі) в період з 11.09.2023 по 15.09 2023.

За результатами дослідження сформульовані проблеми, пов'язані з можливістю використання розробленої психокорекційної програми в процесі

професійної підготовки майбутніх психологів та практичній діяльності фахівців з метою формування вмінь по застосуванню Digital

Вихідні дані до роботи: складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків загальним обсягом 117 сторінок, 18 таблиць, 9 рисунків, список використаних джерел з 60 найменувань, 4 додатки.

Рік виконання кваліфікаційної роботи 2024 р.

Рік захисту роботи січень 2024р.

Календарний план виконання роботи

№ п/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	
		За планом	Фактично
1	2	3	4
1.	Вибір теми, вивчення літературних джерел та складання плану роботи	30.10.2022	30.10.2022
2.	Підготовка першого розділу роботи та подання її керівнику	30.03.2023	27.05.2023
3.	Підготовка другого розділу роботи та подання її керівнику	30.06.2023	30.07.2023
4.	Підготовка третього розділу роботи та подання її керівнику	20.09.2023	30.09.2023
5.	Доопрацювання роботи з урахуванням зауважень керівника	20.10.2023	25.10.2023
6.	Отримання відгуку керівника роботи	20.12.2023	29.12.2023
7.	Попередній захист роботи	01.12.2023	20.11.2023
8.	Отримання відгуку з підприємства (зовнішньої рецензії)	15.01.24	16.01.24
9.	Допуск роботи зав. кафедри до захисту	15.01.2024	25.01.2024
10.	Захист роботи	09.02. 2024	

1. Дата видачі завдання «19 » грудня 2022

2. Керівник кваліфікаційної роботи М.О.Сова

3. Керівник освітньо-професійної програми О.О. Нежинська

4. Завдання до виконання отримав здобувач вищої освіти

Л.В. Яремич

АНОТАЦІЯ

Застосування Digital технологій у професійній діяльності бізнес психолога

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та емпіричному дослідженні особливостей формування цифрової компетентності як складової професійного становлення майбутніх психологів.

Завданням роботи є:

1. На основі теоретичного аналізу літературних джерел з'ясувати сутність проблеми дослідження, її основних питань та ключових понять.
2. Емпірично дослідити особливості Digital технологій як складової професійного становлення майбутніх психологів.
3. Розробити та апробувати психокорекційну програму формування цифрової компетентності майбутніх психологів.

Предмет дослідження - є використання Digital технологій як складової професійного становлення майбутніх психологів.

Об'єкт дослідження - феномен цифрової компетентності.

Базою дослідження: було проведено емпіричне дослідження у цифровому форматі в період з 11.09.2023 по 15.09 2023. Вибірка зібрана з різних областей України таких як: Київська, Житомирська, Львівська, Харківська, Чернігівська.

Практична значущість дослідження отриманих результатів дослідження полягає в можливості використання розробленої психокорекційної програми задля формування цифрової компетентності як майбутніх психологів в процесі професійної підготовки, так і практикуючих фахівців.

Ключові слова: діджиталізація, цифрова компетентність, цифрова грамотність, медіапростір, оцифровування, психолог, практична психологія, онлайн-консультування.

Кваліфікаційна робота містить 117 сторінок, 18 таблиць, 9 рисунків, список використаних джерел з 60 найменувань, 4 додатки.

Рік виконання кваліфікаційної роботи 2024

Рік захисту роботи 2024

ABSTRACT

Application of digital technologies in the professional activity of a business psychologist

The purpose of the study is to theoretically substantiate and empirically investigate the peculiarities of forming digital competence as a component of the professional development of future psychologists.

The tasks of the study are:

1. Based on the theoretical analysis of literature sources, to clarify the essence of the research problem, its main issues and key concepts.
2. To empirically study the features of digital technologies as a component of the professional development of future psychologists.
3. to develop and test a psycho-correctional programme for the formation of digital competence of future psychologists.

The subject of the study is the use of digital technologies as a component of the professional development of future psychologists.

The object of study is the phenomenon of digital competence.

The basis of the study: an empirical study was conducted in a digital format from 11.09.2023 to 15.09.2023. The sample was collected from different regions of Ukraine, such as: Kyiv, Zhytomyr, Lviv, Kharkiv, Chernihiv.

The practical significance of the study is the possibility of using the developed psychocorrectional programme to form the digital competence of both future psychologists in the process of professional training and practitioners.

Keywords: digitalisation, digital competence, digital literacy, media space, digitisation, psychologist, practical psychology, online counselling.

The qualification work consists of 117 pages, 18 tables, 9 figures, a list of 60 references, and 4 appendices.

Year of completion of the qualification work 2024

Year of thesis defence 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	8
РОЗДІЛ 1.ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ	
1.1. Теоретичний аналіз феномену «Digital технології».....	12
1.2.Цифрова компетентність як чинник професійного становлення практичного психолога.....	21
1.3. Аналіз та характеристика стану цифрової грамотності практичних психологів в Україні.....	24
Висновки до 1 розділу.....	31
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ	
2.1.Змістові та організаційні складові дослідження цифрової компетентності майбутнього психолога.....	32
2.2.Діагностика рівня цифрової компетентності у майбутніх психологів	36
2.3.Аналіз та інтерпретація отриманих результатів дослідження цифровоїкомпетентності.....	45
Висновки до2 розділу.....	51
РОЗДІЛ 3.РОЗВИТОК ТА УДОСКОНАЛЕННЯ РІВНЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ	
3.1. Розробка та впровадження психокорекційної програми цифрової компетентностімайбутніх психологів.....	53
3.2. Оцінка ефективності впливу психокорекційної програми на формування та підвищення рівня цифрової компетентності майбутніх психологів.....	57
3.3. Методичні рекомендації щодо підвищення рівня цифрової компетентності психологів у майбутній професійній діяльності	66
Висновки до 3 розділу.....	69
ВИСНОВОК.....	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	75
ДОДАТКИ.....	81

ВСТУП

Актуальність теми. За останні 20 років людством спостерігається значна реформація культури роботи з інформацією, а саме – відбувається процес її діджиталізації. Перед фахівцями відкривається доступ до безмежної кількості джерел, що спричиняє дезорієнтацію в кіберпросторі.

Відтепер перед людиною постає завдання не тільки опанувати потрібні та доцільні знання, а й оволодіти якомога більшою кількістю інструментів задля їх отримання. А це в свою чергу зумовлює ряд наслідків, які впливають як на оптимізацію процесів, так і викликають значні труднощі через недостатній рівень оволодіння комп'ютерною технікою. Особливої уваги потребує розгляд питання у розрізі сфери практичної психології, адже наразі ми спостерігаємо за тим, як формат психологічної підтримки здебільшого переходить в онлайн-середовище. В наш час психологічне консультування має свої особливості, до яких не готова численна кількість фахівців. Робота з цифровим обладнанням під час консультування вимагає більшої концентрації уваги та прикладення зусиль задля отримання звичних результатів. Також варто відзначити, що робота психолога з інформацією здебільшого відбувається у цифровому форматі, що внаслідок встановлює відповідні вимоги такі як: якісні пошук, перевірка та обробка інформаційних даних, вміння чітко та зрозуміло висловлювати свою думку у відео- та текстовому форматі, навички регулювання та забезпечення безпеки своєї роботи у цифровому просторі тощо. Нині перед фахівцем психологічного профілю постає завдання не тільки якісно виконувати свою роботу, а ще й на досить розвиненому рівні володіти навичками роботи у кіберпросторі.

Проблема Digital технологій знайшла відображення у працях таких дослідників: О. Коневщинська, О. Овчарук, В. Биков, Д. Галкін, Б. Гірш, Г. Крибер, Л. Манович, О. Спирін, ВДж. Стоммел, О. Гриценчук, І. Іванюк, С. Литвинової, І. Малицької, Н. Морзе, О. Кравчини, К. Ала-Мутки, та ін. Змісту та структури поняття «Digital технології», присвячені праці Р. Александрова, М. Антонченка, О. Базелюк, Л. Благодир, І. Гребеник, К. Гринчишиної, А. Гуржія, І. Данченко, О. Іваницького, А. Мудрика, В.

Плешакова, С. Бондаренко, А.І. Лучинкіна, О.П. Белінської І. Іванюка, М. Кириченко, В. Кіреєва, С. Литвинової, Ю. Пічугіної, Г. Сакунової, Ю. Сенько, О. Сисоєвої, Н. Соколової, Г. Солдатової, В. Татаурова, Я. Топольник, та ін. Однак, попри те, що це питання розглядається багатьма видатними науковцями, постає серйозна проблема: дедалі більша частка роботи психолога виноситься у цифрове поле, натомість рівень навичок роботи з ним залишається на досить низькому рівні, що призводить до різних критичних наслідків, зокрема пов'язаних з можливостями кібербезпеки. Фахівці мають більше уразливих сторін у своїй діяльності, а результати цієї діяльності не набувають належного рівня, що негативно впливає і відображається на професійній діяльності більшості психологів. Це зумовлює потребу формування цифрової компетентності ще в процесі професійної підготовки майбутніх психологів. Актуальність, практична значущість і недостатня розробленість проблеми зумовили вибір теми дослідження.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати феномен Digital технологій та емпірично дослідити її особливості як складової професійного становлення майбутніх психологів.

Об'єктом дипломної роботи є феномен цифрової компетентності.

Предметом дипломної роботи є використання Digital технологій як складової професійного становлення майбутніх психологів.

Завдання дослідження:

1. На основі теоретичного аналізу літературних джерел з'ясувати сутність проблеми дослідження, її основних питань та ключових понять.
2. Емпірично дослідити особливості Digital технологій як складової професійного становлення майбутніх психологів.
3. Розробити та апробувати психокорекційну програму формування цифрової компетентності майбутніх психологів.

З метою розв'язання визначених завдань було використано сукупність теоретичних, емпіричних та статистичних **методів**. Це:

- *теоретичні* (теоретичний аналіз, класифікація, узагальнення й систематизація основних наукових підходів до цифрової компетентності

фахівців, які були використані задля визначення теоретичних і методологічних засад досліджуваної проблеми);

– *емпіричні* (психодіагностичні методики, що дозволили забезпечити дослідження рівнів сформованості: відповідальності особистості до діяльності у цифровому просторі за використання інформації, зокрема правових та етичних норм при взаємодії з інформаційними продуктами (методика О. Папакиці «Відповідальність за використання інформації»); цифрової обізнаності та навичок роботи у кіберпросторі, задоволеності особистості власними знаннями, а також зовнішньої оцінки наявних навичок респондента (методика Г. Солдатової «Індекс цифрової компетентності»); типів спрямованості (езопів, екзистенціального, прагматичного та гуманістичного), ціннісних та мотиваційних орієнтацій (методика Т. Данілова «Діагностика типу спрямованості особистості практичного психолога»; ціннісного ставлення до власного становлення у професійній діяльності (модифікований варіант методики В. Балахтар «Цінність становлення особистості фахівця у сфері практичної психології».

- *констатувальний експеримент;*
- *формувальний експеримент;*
- *математично-статистичні методи.*

Наукова новизна отриманих результатів:

- визначено сутність Digital технології у розрізі суспільства;
- виявлено особливості цифрової компетентності та її роль у професійному становленні майбутнього практичного психолога;
- обґрунтовано та апробовано програму формування цифрової компетентності у майбутніх практичних психологів; поглиблено знання про діяльність в онлайн-середовищі.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає в можливості використання розробленої психокорекційної програми задля формування цифрової компетентності як майбутніх психологів в процесі професійної підготовки, так і практикуючих фахівців.

Апробація отриманих результатів. Основні ідеї та результати дослідження були представлені на засіданні випускової для спеціалізації «Практична психологія» кафедри – психології, педагогіки та соціології.

Інформаційною базою кваліфікаційної роботи є публікації вітчизняних і зарубіжних вчених із проблем цифрової компетенції у розрізі її інтеграції у професійно-психологічну діяльність майбутніх фахівців та інші матеріали, зібрані авторкою у процесі дослідження.

Структуру кваліфікаційної роботи обумовлює і визначає специфіка обраної теми, її актуальність, поставлена мета та основні завдання емпіричного дослідження. Кваліфікаційна робота містить вступ, три розділи, висновки до розділів, загальні висновки, список літературних джерел (60 джерел), додатків на 27 сторінок. Загальний обсяг дипломної роботи 117 сторінок. Текст роботи містить 11 рисунків та 20 таблиць.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

1.1 Теоретичний аналіз феномену «цифрова компетентність»

Протягом останніх 50-ти років суспільство спостерігає за посиленням процесу глобалізації та інформатизації, а також неупинним перебігом науково-технічного прогресу, що тягне за собою низку певних змін таких як: автоматизація та оптимізація процесів людської діяльності, інтенсивне впровадження технологічних можливостей та створення нового – глобального Інтернет-простору. Підґрунтям для розвитку та впровадження цифрових навичок стали такі глобальні зміни вісформацийному просторі як: постійно зростаючі обсяги інформації та нових знань, запити до якості та рівня людської діяльності. З кожним роком людством створюється та використовується все більше технологічних нововведень, завдяки яким наша діяльність знаходить відображення у спрощених та зрозумілих формах. Але сам процес діджиталізації є доволі складним та багаторівневим. Не зважаючи на безліч переваг, які стають дедалі доступними завдяки цифровому забезпеченню, варто пам'ятати про складність влиття суспільства у новий технологічний вимір, який потребує певного рівня знань та навичок. Наразі ми спостерігаємо за так званім «зіткненням поколінь» - попри численний розвиток ІТ-технологій не всі фахівці готові приймати нову реальність та здобувати нові потрібні для реалізації своєї діяльності навички. Технологічний прогрес з кожним роком диктує нові поглиблені вимоги до робітників, в той час як рівень цифрової освіти залишається посереднім та потребує якісної реорганізації. Тому попри технологічні можливості процес розвитку є сповільненим – а це, в свою чергу, накладає відбиток на освітню та професійну діяльність [32, С. 45].

Також варто відзначити вплив пандемії: у зв'язку із виникненням коронавірусної хвороби Covid-19, а саме – перехід робочого простору в

онлайн-формат, що зумовлює труднощі адаптації спеціалістів такі як: швидкість та оперативність роботи, відсутність базового рівня цифрових знань задля підтримки зв'язку та якісного виконання своєї роботи, надмірний стрес через дезадаптованість до нового формату праці тощо.

Реалії сучасного світу демонструють всебічне використання цифрових технологій, що зумовлює необхідність впроваджувати їхнє вивчення на освітньому рівні, а також в освітньому процесі покращує ефективність засвоєння знань та формування професійних навичок майбутніх фахівців [33, С. 198].

Задля якісного використання ресурсів людської діяльності Європейським Парламентом та Радою Європейського Союзу в 2006 році було впроваджено систему восьми ключових компетентностей, які фундаментально адаптують людину до діяльності в інформаційному суспільстві та створять всі необхідні акомодовані умови для навчання упродовж усього її життя. Поняття цифрової компетентності (ЦК) охоплює багато аспектів, що стосуються людського мислення, знань та навичок і, варто відзначити, що чимало науковців висувають різнобічні трактування у розрізі одного й того ж явища. Задля ширшого розуміння та об'єктивного визначення феномену цифрової компетентності, нами було зібрано та проаналізовано низку поглядів, що стосуються ЦК (табл. 1.1.1):

Таблиця 1.1.1

Варіації тлумачень цифрової компетентності видатними вченими

Автор	Тлумачення
С. Скотт	Здатність використовувати цифрові ресурси та інформаційні технології, розуміти та вміти критично оцінювати цифрові ресурси та контент, ефективно комунікувати. Він виокремлює такі складові ЦК: інформаційна і медіа грамотність; онлайн комунікація; технічний та споживацький компоненти.
А. Феррарі	Набір, який включає в себе певні знання та уміння, які необхідні для використання інформаційних технологій та цифрових медіа; розв'язання проблем; керування інформацією; співробітництва; етичного спілкування; створення і поширення контенту; спільної діяльності та задоволення потреб.
Г. Солдатова	В поняття ЦК вкладає ще декілька компонентів, окрім базового комплексу користувацьких і професійних знань та навичок, - відповідальність та жагу до ефективної діяльності. На її думку знання, вміння, мотивація на виконання завдання, а також почуття відповідальності за виконання обов'язків і досягнення поставлених цілей становлять фундамент цифрової компетентності.
А. Калвані А. КартелліА. Фіні М. Раніері	Вчені розглядають поняття відповідно трьох вимірів: технологічного, когнітивного, етичного та відзначають важливість синергії цих компонентів. ЦК - є здатністю досліджувати та гнучко вирішувати нові діджитал завдання, аналізувати та критично оцінювати інформаційні дані, використовувати ІТ-можливості для представлення та вирішення проблем, побудови загального та спільного знання, а також у розумінні особистої відповідальності та повазі до взаємних прав та обов'язків.
Л. ІломекіА. Кантосало М. Лаккала	Включають у поняття ЦК технічні вміння використовувати цифрові технології, здатності осмислено застосовувати їх для роботи, навчання та у повсякденному житті, здатності критично оцінювати цифрові технології, мотивацію до участі у цифровій культурі.
А. МартінЯн Грудзієцкі	Розглядають ЦК як перший рівень розвитку цифрової грамотності. Тоді як, цифрову грамотність вони визначають як обізнаність, здатність людей належним чином використовувати цифрові інструменти з метою виявлення доступу, управління, оцінювання, аналізу та синтезу цифрових ресурсів, створення медіа продуктів та спілкування з іншими людьми відповідно до певного досвіду, щоб бути спроможними на конструктивні соціальні дії.

Аналіз наукових надбань окремих науковців, огляд процесів, пов'язаних із діджиталізацією суспільства та їх результативність. Результати аналізу даних демонструють схожість поглядів вчених щодо феномену цифрової компетентності [33, С. 45]. Ми можемо припустити, що є взаємозв'язок між схожістю наукових надбань з приводу окремого явища та його реальним положенням у свідомості суспільства: низький показник розбіжності поглядів забезпечує меншу ймовірність того, що тлумачення певного явища суспільством будуть некоректними або ж хибними. Лідери думок здебільшого формують певну низку знань та уявлень про конкретні процеси, які відбуваються у суспільному житті. І тому чим більший резонанс виникає – тим більше розмаїття думок та поглядів формується. Розглядаючи це питання у розрізі процесу цифрової компетентності, ми можемо зробити висновки, що наповнення та сенс тлумачень є однорідними, чіткими та грамотно розмежованими із іншими сферами. Як наслідок це забезпечує стабільне та якісне впровадження технологічних нововведень у процеси людської діяльності. Як ми вже зазначали, процес діджиталізації є доволі складним та багаторівневим, що може створювати низку перепон задля просування певних конструктів в маси таких як: різні тлумачення понять, розмаїття цілей та стратегій, «складність перекладу» та неможливість прийти до спільного вектору руху тощо. І зважаючи на те, що процес впровадження цифрової грамотності є повсюдним, дуже важливо витримувати спільний напрямок навчання та впровадження нових технологічних комплексів. Так як процес є масштабним, стрімким та обтяженим розмаїттям факторів (розбіжність рівня цифрової компетентності у населення, невідповідність економічних та фінансових можливостей для навчання серед населення, особливості вікового сприйняття та ін.), то й його впровадження має бути виваженим, рівномірним та мати єдине інформативне та освітнє ядро. Повертаючись до результатів нашого аналізу літературних джерел, ми можемо зробити висновки, що науковці виокремлюють в понятті цифрової компетентності здебільшого однакові складові, що максимально спрощує процес сприйняття даного феномену. Також, варто відзначити, що це явище

розглядають як у масштабному, так і в більш вузькому спектрі процесів. У результаті дослідження ми можемо зробити висновок, що цифрова компетентність – це комплекс важливих знань, умінь та навичок, які забезпечують коректне, грамотне та впевнене використання цифрових ресурсів у різних сферах людського життя.

Підсумовуючи результати проведеного аналізу, нами було представлено схему, на якій зображено чотири основних складових цифрової компетентності, що забезпечують оптимальне та ефективне використання технологічних можливостей (рис. 1.1.1):



Рис 1.1.1. Основні складові цифрової компетентності

Як вже зазначалося, процес масової діджиталізації охоплює дедалі більший процент населення, що зумовлює розвиток цифрової сфери у розрізі освіти, а також створення окремих документів та проєктів на державному рівні. Наприклад, Інститут перспективних технологічних досліджень Об'єднаного дослідницького центру Європейської комісії у період з 2011-го по 2012 рік впровадив проєкт, у результаті якого було розроблено концептуальну модель цифрової компетентності. Дана модель побудована на основі результатів наукових праць з питання компетентності у сфері інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема таких вчених, як Д.

Баудена, О. ван Доурсена, А. Мартіна, Яна Грудзієцкі та інших, атакож офіційних документів Європейського Союзу [19]. Дана концепція містить у собі характеристику цифрової компетентності та її структури, у склад якої входять: певні терміни знань, умінь та навичок. Структурне обрамлення потрібних умінь та навичок дало змогу розробити фундаментальну систему цифрової освіти та поширити її серед суспільства.

Українськими експертами (М. Федоровим, В. Іонан, Т. Нанаєвою та ін.) було адаптовано та впроваджено Рамку цифрових компетентностей громадян за результатами досліджень, проведених у результаті реалізації проекту Еразмус+ «Рамкова структура цифрових компетентностей для українських вчителів та інших громадян». За основу взято європейську концептуально-еталонну модель цифрових компетентностей для громадян (DigComp 2.1: The Digital Competence Framework for Citizens) та рекомендації у сфері цифрових компетентностей від європейських та міжнародних інституцій. Перекладений та адаптований проєкт цієї Рамки було обговорено та удосконалено в експертному середовищі із залученням представників експертно-консультативного комітету з цифрових технологій при міністерстві освіти і науки та експертів Комітету з питань цифрових навичок Української національної цифрової коаліції «Коаліції цифрової трансформації» [21]. Змістове наповнення рамки було адаптовано відповідно до національних, культурних, освітніх та економічних особливостей України. Цей крок став законодавчим фундаментом до стандартизації та популяризації освітніх кампаній щодо питання цифрової компетенції.

Рамка цифрових компетентностей для громадян України – це інструмент, створений задля покращення рівня цифрових можливостей українців, допомоги у створенні державної політики та плануванні освітніх ініціатив, спрямованих на підвищення рівня цифрової грамотності та практичного використання засобів і сервісів ІТ-технологій конкретними цільовими групами населення. Наразі фахівці у галузі цифрових технологій вважають Рамку чітким та розгалуженим стандартом й довідником, що окреслює вичерпний обсяг знань, умінь і практичних навичок, необхідних широкому колу громадян для гідної конкуренції на українському і

європейському ринках праці та комфортного використання сучасних досягнень інформаційно-цифрових технологій [42].

Цифрова Рамка компетентності містить такі складові як: засади комп'ютерної та інформаційної грамотності, створення діджитал контенту, комунікацію, взаємодію та безпеку у віртуальному суспільстві, розв'язання проблемних питань у цифровому середовищі та навчання впродовж життя. Зокрема, основи комп'ютерної та інформаційної грамотності передбачають: функціональну грамотність при використанні комп'ютерних та мобільних пристроїв, застосовування основного програмного забезпечення комп'ютерних та мобільних пристроїв, використання основних засобів та прикладного програмного забезпечення комп'ютерних і мобільних гаджетів, управління цифровою ідентичністю (мати розуміння: щодо сутності цифрової ідентичності, засобів збору інформації про особистість).

Особливої уваги заслуговує інформаційна грамотність, зокрема навички роботи з даними. Варто зазначити, що робота з інформаційними даними є основним чинником ефективної роботи у цифровому просторі. При цьому експерти вказують на структуру інструментів, яка має всеохоплюючий характер та надає можливість створити міцний фундамент для подальшого поглиблення знань: перегляд, пошук, фільтрацію інформації, критичне оцінювання та тлумачення інформації, перевірку надійності джерел інформації, реалізацію власних запитів та потреб за допомогою цифрових технологій (використання цифрових засобів та технологій для продажу товарів та послуг, організації відпочинку та здорового способу життя, збереження здоров'я, самоосвіти, хобі, економії, отримання соціальних послуг), самореалізацію та особистий розвиток у цифровому суспільстві (розвиток здібностей та навичок у цифровому середовищі для самовираження і самовдосконалення).

Зважаючи на стрімкий прогрес соціальних майданчиків, експертами було розроблено структуру роботи із цифровим контентом, яка вміщує у собі: створення та редагування цифрового контенту в різних форматах, самовираження цифровими засобами, вміння створювати медіа повідомлення, розуміння переваг і обмежень кожного виду мультимедіа,

вміння створювати медіа ресурси, розуміння авторського права, первинні навички програмування та творче використання цифрових технологій. Крім того, структура Рамки передбачає у собі спектр комунікативних навичок: взаємодію через широкий спектр цифрових технологій та розуміння, які засоби цифрового зв'язку доречні для певного контексту, з точки зору культурних, соціальних, специфічних гендерних відмінностей тощо, реалізацію спільних онлайн-проектів та соціальних ініціатив, використання відповідних цифрових засобів та технологій для поширення та обміну даними, цифрове громадянство та мережевий етикет [45, С. 26].

З метою ефективного захисту особистісних даних та безпеки у цифровому просторі визначено такі дії: захист своїх пристроїв та цифрового контенту, розуміння ризиків та загроз в цифрових середовищах, знання про заходи безпеки та захисту і належним чином враховувати питання надійності та приватності, захист особистих прав споживача від шахрайства та зловживань, уміння уникати ризиків і загроз для фізичного та психологічного здоров'я при користуванні цифровими технологіями. Так, як Рамка окреслює розв'язання кола проблем у цифровому середовищі та навчанні впродовж життя: вияв технічних проблем при експлуатації пристроїв і користуванні цифровими середовищами та їх розв'язання, визначення потреб та їх технологічного вирішення, розуміння, в котрих питаннях рівень власної цифрової компетентності варто підвищити або ж оновити, вміння використовувати цифрові технології для вирішення власних життєвих проблем у сферах побуту, соціальних комунікацій, охорони здоров'я, освіти тощо, вміння використовувати відкриті цифрові освітні ресурси (тренінги, курси, освітні програми) для свого професійного та особистісного розвитку.

Після ретельного аналізу наповнення та структури державної Рамки цифрової компетентності у результаті ми можемо зазначити, що зазначені вище кроки є цілком логічними та поступовими, що створює адекватне та безпечне середовище для підвищення рівня цифрових знань та навичок суспільства. Завдяки даному кроку можна прогнозувати та оцінювати ефективність впливу цифрової компетентності у таких сферах як:

економічна, освітня, політична, культурна тощо. Варто відзначити, що підвищення рівня цифрової грамотності – є поштовхом до розвитку інших суспільних сфер життя, підвищення якості життя населення та розквіту держави. Прогнозована ефективність даного проєкту поки що виміру у процентномуспіввідношенні не має, але експерти зазначають, що підвищення рівня цифрової грамотності населення очікується мінімум в 2-3 рази [59, С. 112].

Таким чином ми можемо зробити висновки, що зміст поняття цифрової компетентності є доцільним розглядати як комплексний соціально-психологічний феномен, який характеризується здатністю людини реалізовувати свою діяльність в цифровому суспільстві. Діджиталізація більшості сфер життєдіяльності потребує від людини повного сприйняття сучасних реалій та здатності постійно опановувати новітні інформаційно-комунікаційні технології. Наразі цінність комплексу таких складових як компетентність, оперативність, усвідомленість та відповідальність щодо оцінки можливостей та ризиків цифрових технологій – є доволі значущою, але варто відзначити, що із підвищенням рівня цифрової грамотності населення ці складові стануть необхідним базовим набором якостей, без яких відтворення власної діяльності стане ускладненим або навіть неможливим.

Цифрова компетентність набуває соціального наповнення, виявляється через настановлення на ефективну діяльність в інформаційному суспільстві, особисте ставлення до цієї діяльності, засноване на почутті відповідальності; здатність і готовність особистості впевнено, ефективно, критично і безпечно обирати та застосовувати інформаційно-комунікаційні технології в різних сферах життєдіяльності. В інформаційному суспільстві цифрова компетентність дає людині змогу орієнтуватися в динамічному цифровому середовищі інтернету, вибудовувати власний стиль інтернет-комунікації, взаємодіяти з іншими соціальними суб'єктами різних культур, автономно приймати рішення на всіх рівнях соціальної взаємодії – від місцевого і національного до європейського та міжнародного, а також сприяє ефективному застосуванню ресурсу інформаційно-комунікаційного середовища у вирішенні проблем своєї країни, територіальної громади,

суспільного та особистого життя. У структурі цифрової компетентності розглянуто основні компоненти: інформаційно-комунікаційний, мотиваційний та компонент відповідальності. Ці компоненти перебувають у щільному взаємозв'язку і взаємозалежності, що зумовлює їхній взаємовплив і взаємопроникнення [56].

1.2 Цифрова компетентність як чинник професійного становлення практичного психолога

Становлення особистості фахівця є надзвичайно важливою проблемою в умовах сьогодення, оскільки цей процес є невід'ємною частиною професійної реалізації особистості. Особистісне становлення забезпечує ціннісні орієнтири, окреслює вектори розвитку, усвідомлення власних схильностей, бажань та потреб, що, у свою чергу, визначає напрям професійної діяльності особистості.

Наразі існує безліч підходів щодо визначення змісту особистісного становлення. Наприклад, зарубіжні дослідники вважають, що поняття «становлення» вміщує у собі динамічний процес, вдалий розвиток якого передбачає набуття людиною здатності розширювати межі власного «Я» через призму життєвих змін та нового досвіду. В той час як у межах психологічних словників «становлення особистості» як процес розвитку, де індивід бере на себе відповідальність щодо аспекту реалізації власного потенціалу. Тоді як у тематичних філософських словниках інтерпретація поняття «становлення» має три виміри: а) як ототожнення категорії розвитку; б) як вираження процесу створення передумов процесів та явищ, що виникають на їх основі; в) як характеристика «першопочаткового формування» предмету, як процес, що представляє собою єдність виникнення та знищення, буття та небуття [43].

Варто відзначити, що феномен становлення особистості дуже часто розглядається у розрізі процесу розвитку особистості. Експерти акцентують свою увагу на різних аспектах явища становлення особистості, пов'язуючи їх

з рядом таких понять як: «формування», «розвиток», «життєконструювання», «самореалізація», «саморух», «функціонування», «самовизначення», «самоактуалізація», «самозміни», «самопроектування», «самотворення», «самоідентифікація», «саморозвиток» тощо [25].

На думку В. Балахтар процес становлення забезпечує цілісність, психологічну організацію особистості, накопичення нового потенціалу розвитку, який відбувається в результаті розвитку і виховання, цілеспрямований процес соціалізації особистості, що характеризується завершеністю.

Визначаючи структуру професійного становлення експерти виокремлюють такі аспекти:

- освіта та можливість розширення та поглиблення власних професійних знань;
- набуття професійного досвіду та критичний його аналіз;
- присутність у професійній спільноті, з можливістю комунікації з колегами;
- безперервний професійний розвиток та зростання;
- наявність низки ключових компетентностей таких як: комунікативна, цифрова, інформаційна, громадянська, навчальна тощо.

Особливу роль у професійному становленні особистості в умовах сьогодення відіграє наявність компоненту цифрової компетентності, який забезпечує структурне та ефективне використання ІТ-технологій у ході професійного розвитку. Цифрова компетентність дозволяє спеціалістам розширювати свої можливості та залучати сучасні технологічні інструменти задля своєї реалізації.

Як ми вже зазначали, діджиталізація торкається усіх сфер суспільної та професійної діяльності людини. Наразі перед фахівцями психології постає важливий етап змін у процесі впровадження своєї практики. З кожним днем з'являється дедалі більше нових інструментів для професійної реалізації практичного психолога, що зумовлює важливість розвитку цифрової грамотності фахівців [54].

Під цифровою компетентністю практичного психолога ми розуміємо його здатність доцільно, критично і безпечно у процесі професійної діяльності обирати, створювати та змінювати цифрові ресурси, керувати ними, захищати та поширювати їх, застосовувати у процесі просвітницької та консультаційної діяльності, розширюючи можливості психотерапевтичних сесій.

Після ретельного аналізу наукових джерел нами було виділено ряд чинників, які, на нашу думку, є підставою задля формування високого рівня цифрової компетентності у сфері психології:

1. Перехід від традиційного формату консультування, до цифрового. Наразі онлайн-консультування є поширеним інструментом для реалізації психологічної діяльності. Відтепер психолог має можливість проведення консультативних сесій за межами одного міста та може використовувати можливість реалізовувати свою діяльність у масштабі усього світу. Також варто пам'ятати, що онлайн-формат консультування має певні відмінності від традиційних психологічних сесій, а саме:

- загрози переривання сесії за рахунок технічних перебоїв та неможливості виправлення ситуації через відсутність потрібних знань та навичок;
- немає звичного ефекту «присутності» у спілкуванні з психологом;
- відсутній тактильний контакт, який є одним із важливих інструментів терапії;
- важче створити атмосферу довіри;
- допомога в кризових станах може бути обтяженою унеможливленням фізичної допомоги зі сторони спеціаліста;
- якщо використовується текстовий або аудіо-формат консультування, то для спеціаліста є великий ризик не сприйняти ситуацію вичерпно: поза, тембр голосу, жести, міміка – ці складові є допоміжними інструментами консультування, які допомагають коректно та влучно оцінити положення клієнта та ін.;

2. Робота з інформаційними та цифровими джерелами – наразі для фахівця практичного психолога робота з інформаційними даними є першочерговою та важливою. Фахівець має набувати нових знань та навичок, розширювати свій інструментарій та мати якомога більше даних про вивчені ним явища. Обробка інформації завжди була складним процесом, потребуючим великих зусиль. Але оцифровування даних призводить до того, що фахівці губляться у масштабах інформаційного простору та потребують підвищеного рівня знань та навичок для подальшої роботи [51, С. 118].

3. Розширення освітніх можливостей – для практичного психолога навчання та досвід – є ключовими аспектами розвитку у своїй діяльності. За допомогою цифрових технологій спеціалісти мають розширений доступ до будь-яких ресурсів навчання, що зумовлює якість та ефективність їхнього професійного зростання.

1.3 Аналіз та характеристика стану цифрової грамотності практичних психологів в Україні

Як ми вже зазначали, цифрова компетентність торкається більшості сфер суспільного життя і на даний момент, її розвиток переважає над традиційними формами реалізації професійної діяльності людини. За останні роки сфера практичної психології прийняла багато змін, особливо в діджитал-просторі, в тому числі було випробувано онлайн-формат психологічного консультування, який зарекомендував себе доволі ефективно.

На рис. 1.2.1 представлено основні фактори, що зумовлюють перехід від традиційного до цифрового формату консультування:



Рис. 1.2.1 Фактори переходу психологічного консультування до цифрового формату.

Розглянемо кожен із факторів для поглибленого розуміння ситуації на ринку надання психологічних послуг: Так, просвітницька діяльність у форматі блогінгу – почала зароджуватись приблизно з 2016-го року та стрімко розвивається й зараз. Наразі віртуальний вісник для психолога є не тільки територією для просвітництва та оптимальною можливістю поширювати свої погляди та досвід, а ще й ефективним рекламним майданчиком. Відтепер клієнти мають можливість проаналізувати діяльність окремого спеціаліста та зробити або не зробити вибір в його сторону. Ураховуючи те, що формат соціальних мереж стирає кордони і сприяє полегшенню комунікації, то постало питання проведення консультацій у цифровому форматі, а саме за допомогою такого програмного забезпечення як: zoom, skype, meet тощо. Такий формат дозволяє без великих фінансових затрат розширити можливості вибору спеціаліста та розгорнути територію для моніторингу його діяльності. Процес впровадження психологічної підтримки

в масовому напрямку почався відносно нещодавно: безліч людей не мають адекватного уявлення як обрати грамотного спеціаліста, які є критерії вибору та яким чином реалізовувати процес пошуку. Тому наразі цей важливий етап спрощено за рахунок можливості ознайомлення із діяльністю фахівців [45].

Варто відзначити наслідки пандемії у зв'язку із коронавірусною хворобою, адже під час пандемії психологічна підтримка набувала дедалі більшої популярності. Трансляція ЗМІ, неможливість вільно пересуватися та користуватися звичними послугами спричинила доволі обтяжену ситуацію для суспільства: рівень стресу мав максимально зростаючі показники, в той час як можливостей уникнути напруження або зменшити його зовсім не залишалось. На момент весни 2020-го року припав пік онлайн-звернень за психологічною допомогою і це спричинило масовий перехід від традиційного консультування до абсолютно нового формату ведення терапевтичних відносин. Відтепер практичний психолог у своєму арсеналі має не тільки дві форми реалізації своєї діяльності, з часом додалися такі формати як sms-консультування, онлайн-проекти, у яких могли брати участь групи людей від 3-х до 20-100 осіб, а це призводить до розвитку сфери практичної психології та розгалуження її застосування. Карантинні обмеження нині є послабленими, але фахівці не наважуються повертатися до традиційного формату роботи, за рахунок того, що цифрове поле дозволяє розширити коло можливостей для надання своїх послуг, а також іноді фінансово є більш вигідним та оптимальним через зниження витрат на оренду приміщення, придбання роздаткових матеріалів тощо.

Заслуговує уваги популяризація фрілансу – процес, який стосується великої кількості сфер життєдіяльності людини. Більшість спеціалістів прагне до ефективного саморозвитку, відмови від правил та обмежень, які завдаються великими компаніями і тому фахівці, оцінюючи свої ризики та можливості, відходять від стабільного графіку роботи у розпорядженні інших підприємств. Вони обирають вигідні для себе умови, відкриваючи приватну практику, а це, в свою чергу, призводить до зниження рівня використання стаціонарних офісів із внутрішньою структурою та великим штатом працівників [41].

Важливу роль відіграють діджитал-тенденції та інформатизація у сфері практичної психології – диктують нові умови та сприйняття спеціаліста. Цифрові тренди дають можливість та підштовхують суспільство до активного їх використання. Фахівці сфери практичної психології розгалужують свою діяльність у віртуальному просторі за допомогою онлайн-лекцій, курсів, вебінарів, електронних книг та статей, що значно спрощує шлях поширення інформації та дозволяє більш глибоко та розширено користуватися інформаційними благами 21-го століття. Також наприклад, за допомогою Інтернету кожен може знайти певні нароби або відгуки про окремого спеціаліста. Навіть якщо психолог веде свою практику у офлайн-форматі, є висока ймовірність того, що зворотній зв'язок він отримає саме за допомогою цифрових можливостей, що дозволяє ознайомитися з комплексом реальних характеристик, на базі відгуків про спеціаліста.

Але, попри всі переваги цифрового перевороту у сфері практичної психології, варто визначити недоліки даного явища, які потребують доцільного привернення уваги та максимального залучення нових можливостей для їхнього виправлення.

На рис. 1.2.2 зображено низку недоліків, які не дозволяють грамотно та ефективно вибудовувати консультативну діяльність практичного психолога у цифровому просторі.

На даний момент, моніторинг діяльності фахівців у сфері практичної психології демонструє двозначні результати: з одного боку цифровий простір надає безліч можливостей, але з іншого – далеко не всі можливості є у нинішніх та майбутніх фахівців, щоб ефективно та грамотно реалізувати свою діяльність в Інтернет-середовищі.

Першою та загальною проблемою є недостатній рівень цифрової грамотності суспільства в Україні. Ми стикаємося із ситуацією, коли в цілому цифрова свідомість присутня, але вона не є вичерпною та закриваючою потреби окремої діяльності. Ми не можемо висувати поглиблені та розширені вимоги через недостатній базовий рівень по таким сферам застосування цифрових технологій як: основи комп'ютерної грамотності, інформаційна грамотність, створення цифрового контенту,

комунікація та взаємодія у цифровому суспільстві, безпека в цифровому середовищі, розв'язання проблем у цифровому середовищі та навчання впродовжиття [41, С.57].



Рис. 1.2.2. Недоліки становища цифрового консультування практичного психолога

По-друге, актуальним залишається питання про надання освітніх послуг у сфері цифрової грамотності. Не дивлячись на те, що в багатьох освітніх програмах присутні дисципліни, пов'язані із вивченням технологічних можливостей, проблема діджитал-освіти залишається актуальною. Відсутність базового освітнього комплексу унеможливорює вичерпну та розширену грамотність фахівців, а це призводить до зниження якості надаваних послуг, впевненості спеціаліста у своїх силах, його можливості захистити себе та свою авторську діяльність. Ми спостерігаємо за стрімким переходом до оцифровування сфери практичної психології, але при цьому майбутні спеціалісти не отримують вичерпної інформації важливих базових цифрових потреб. Вимоги до спеціалістів зростають з кожним роком, а освітні можливості залишаються на попередніх рівнях, що зумовлює критичний розвив між потребами та можливостями. У такому випадку майбутні спеціалісти залишаються наодинці із проблемою, а також є високі ризики для їхньої кваліфікації за рахунок низької обізнаності у роботі з цифровими даними.

Складність ситуації полягає в тому, що в даний момент реалізовано недостатньо освітніх програм, які б могли забезпечити майбутніх спеціалістів поглибленими знаннями не тільки у питаннях цифрової грамотності, а ще й особливостях онлайн-консультування. Наразі у сфері практичної психології з'являється новий поширений конструкт, до якого готові далеко не всі фахівці, що значно знижує ефективність надаваних послуг. В свою чергу це призводить до складнощів вибору спеціаліста, розчарування у явищі психологічних консультацій та знижує кількість звернень за психологічною підтримкою [40, С. 125].

Варто відзначити, що велика кількість вже практикуючих та майбутніх фахівців не усвідомлює важливості та доречності цифрової грамотності у розрізі своєї діяльності. Майбутні спеціалісти нехтують можливостями через низку соціокультурних факторів та власних переконань. Наразі можна виділити так звану групу «цифрових дисидентів», основна філософія яких полягає у неповажливому та негативно налаштованому відношенні до цифрових технологій. Зазвичай такий процес відбувається через страх та відсутності важливих навичок щодо впровадження чогось нового й складного у свою діяльність. Саме тому наразі питання просвітницької діяльності та підвищення цифрової грамотності серед практичних психологів є таким актуальним та значущим.

На рис. 1.2.3 представлено основні загрози для сфери практичної психології, у випадку якщо питання цифрової освіти залишиться незмінним.

Отже, ми можемо зробити висновок, що цифрова компетентність у сфері практичної психології є одним із головних значущих елементів, ураховуючи нинішній суспільно-політичний стан в Україні. За останні 3-5 років було впроваджено безліч цифрових технологій у психологічне консультування, починаючи від переходу в онлайн-формат закінчуючи використанням VR-пристроїв задля ефективного розв'язання психологічних проблем населення. Перебіг технологічного прогресу прискорюється з кожним днем, в той час як для спеціалістів на даний момент немає потрібного освітнього рівня, який зможе сприяти подальшому цифровому розвитку.



Рис. 1.2.3 Фактори ризику для сфери практичної психології через недостатній рівень цифрової компетентності.

Якщо ситуація залишиться незмінною, то є високі ризики занедбання просвітницької сфери практичної психології, що в кінцевому результаті може призвести до пригнічення репутації психології в Україні. Нині перед нами стоїть актуальне питання, щодо вирішення завдань із сфери цифрової грамотності суспільства.

Тому важливо скоординувати увагу на залученні нововведень у освітні програми, які забезпечать вичерпну цифрову освіту для майбутніх спеціалістів України, ураховуючи специфіку психологічної сфери діяльності.

Висновки до першого розділу

Аналіз наукової літератури показав, що поняття цифрової компетентності на даний період часу є найновішим та найширшим серед понять, що стосуються компетентності у сфері цифрових технологій. Його визначення й досі залишається дискусійним серед європейської наукової спільноти та потребує ґрунтовного вивчення, але попри це науковці здебільшого мають спільне ядро для вивчення даного феномену, що сприяє ефективній популяризації цифрової грамотності серед населення. У центрі уваги науковців також питання визначення структури та змісту даного поняття та розробки міжнародної Рамки.

Зміст поняття цифрової компетентності є доцільним розглядати як комплексний соціально-психологічний феномен, який характеризується здатністю людини реалізовувати свою діяльність в цифровому суспільстві. Діджиталізація більшості сфер життєдіяльності потребує від людини повного сприйняття сучасних реалій та здатності постійно опановувати новітні інформаційно-комунікаційні технології.

Наразі цінність комплексу таких складових як компетентність, оперативність, усвідомленість та відповідальність щодо оцінки можливостей та ризиків цифрових технологій – є доволі значущою, але варто відзначити, що із підвищенням рівня цифрової грамотності населення ці складові стануть необхідним базовим набором якостей, без яких відтворення власної діяльності стане ускладненим або навіть неможливим.

Цифрова компетентність у сфері практичної психології є одним із головних значущих елементів, ураховуючи нинішній суспільно-політичний стан в Україні. За останні 3-5 років було впроваджено безліч цифрових технологій у психологічне консультування, починаючи від переходу в онлайн-формат закінчуючи використанням VR-пристроїв задля ефективного розв'язання психологічних проблем населення. Перебіг технологічного прогресу прискорюється з кожним днем, в той час як для спеціалістів на даний момент немає потрібного освітнього рівня, який зможе сприяти подальшому цифровому розвитку.

РОЗДІЛ 2

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

2.1 Змістові та організаційні складові дослідження цифрової компетентності майбутнього психолога

Теоретичний аналіз наукової літератури щодо феномену цифрової компетентності дозволив припустити, що наразі рівень цифрової грамотності населення України не є високим та ефективним для реалізації діяльності психолога у цифровому просторі. Саме тому феномен цифрової компетентності є актуальною темою для подальших досліджень, що сприятиме розширенню частки просвітницької діяльності та зростання рівня якості поданої інформації [33, С. 170].

З метою визначення рівня цифрової компетентності у майбутніх психологів нами було проведено емпіричне дослідження (у цифровому форматі) в період з 11.09.2023 по 15.09 2023. Цифровий формат було обрано через низку таких факторів як:

- 1) військові дії на території України,
- 2) епідемічна ситуація, спричинена вірусним захворюванням Covid-2019;
- 3) використання цифрових інструментів дозволило охопити більшу кількість географічно віддалених респондентів.

У дослідженні взяли участь 40 осіб, яких було розподілено за статтю (20% чоловіків і 80% жінок), віком, місцем проживання, стажем діяльності (табл. 2.1.1) Наразі вони здобувають освіту психолога-консультанта/психолога-психотерапевта та знаходяться у статусі студентів. Деякі з них вже розпочали свою практику консультування під наглядом викладачів та/або супервізорів. Ми не обмежувалися одним географічним пунктом, тому вибірка зібрана з різних областей України таких як: Київська, Житомирська, Львівська, Харківська, Чернігівська тощо. Учасники

експериментальної групи мають певний рівень навичок володіння діджитал технологіями та досвід роботи з інформаційними та цифровими даними у розрізі своєї діяльності.

Таблиця 2.1.1.

Розподіл досліджуваних майбутніх психологів за віком, рівнем освіти та досвідом роботи

Вік респондентів				
До 17-ти років	17-18 років	19-20 років	21-22 роки	Понад 22 роки
-	10%	22,5%	45%	22, 5%
Освіта респондентів				
Загальноосвітня	Незакінчена базова	Базова (бакалавр)	Незакінчена вища	Вища (магістр)
-	5%	22,5%	32,5%	40%
Досвід роботи респондентів				
Вік:	Досвід відсутній	До року	1-2 роки	Більше 5-ти років
17-18	100%	-	-	-
19-20	95%	5%	-	-
21-22	65%	35%	-	-
22+	45%	55%	-	-

Емпіричне дослідження цифрової компетентності майбутнього психолога як чинника їх професійного становлення здійснювалося нами в три етапи: а) *перший етап* був спрямований на вивчення й теоретичний аналіз цифрової компетентності майбутнього психолога як соціально-психологічного феномену, визначення стану цифрової грамотності практичних психологів в Україні та аналіз і підбір методології дослідження. На *другому етапі* визначалися й уточнювалися емпіричні референти

цифрової компетентності майбутнього психолога, розроблявся методичний інструментарій, підбирались методики.

Третій етап – власне емпіричний – передбачав визначення, по-перше, діагностику рівня цифрової грамотності експериментальної групи, пошук критичних точок, які перешкоджають ефективному використанню ІТ-технологій; по-друге, виявлення взаємозв'язку між типом спрямованості особистості та її рівнем цифрової грамотності.

З метою виявлення рівня цифрової компетентності у майбутніх фахівців психологічної сфери нами було використано ряд таких методик:

1. Методика О. Папакиці «Відповідальність за використання інформації»;
2. Методика Г. Солдатової «Індекс цифрової компетентності»;
3. Методика Т.Н. Данілової «Діагностика типу спрямованості особистості практичного психолога»;
4. Методика В.В. Балахтар «Цінність становлення особистості фахівця у сфері практичної психології».

Використання **методики О. Папакиці «Відповідальність за використання інформації»** (додаток Б) дозволило визначити рівень відповідальності особистості за діяльність у цифровому просторі: виявити етичні та моральні переконання респондента щодо використання та поширення чужих персональних даних, авторського контенту, тощо. Бланк опитувальника показано у Додатку Б.

Методика Г. Солдатової «Індекс цифрової компетентності» (Додаток В) орієнтована на дослідження рівня цифрової обізнаності та навичок роботи у кіберпросторі. Методика уможливила оцінювання рівня задоволеності особистості власними знаннями, а також – зовнішню оцінку наявних навичок респондента. Зокрема, акцентується увага на: правових та етичних нормах при взаємодії з інформаційними та цифровими даними; організаційних та функціональних аспектах використання комп'ютерного та мобільного обладнання; навичках оволодіння цифрової грамотності відносно випадків шахрайства в мережі Інтернет; уміннях створення власного

інформаційного та цифрового контенту.

Також за допомогою цієї методики відслідковується наявний та бажаний рівень цифрової грамотності респондентів. Питання побудовані таким чином, що особистість дає дві оцінки – суб'єктивна оцінка наявних знань, вмінь та навичок та оцінка бажаного рівня знань, вмінь та навичок. Таким чином можна виявити також особливості суперечливості інтроспекції та критичність мислення респондента.

Бланк опитувальника «Індекс цифрової компетентності» показано в додатку Б.

Методика Т. Данілової «Діагностика типу спрямованості особистості практичного психолога» (Додаток Г) дозволив визначити один з чотирьох типів спрямованості на основі бажань, потреб та мотиваційних рушіїв особистості, а саме:

1) **егоцентрична спрямованість особистості** – це спрямованість, при якій цілі, інтереси, потреби особистості мають переважно егоїстичний характер і займають центральне місце в ієрархії цінностей. Спілкування з іншими людьми має здебільшого маніпулятивний і споживчий відтінок, що характеризується відсутністю щирого, непідробного інтересу до співрозмовника. Такі люди акцентують увагу на своїх особистих думках та переживаннях і не здатні вийти за їх межі.

2) **гуманістична спрямованість особистості** передбачає врахування цілей, інтересів і потреб інших людей, що мають для особистості першочергове значення. У спілкуванні такі люди проявляють толерантність, емпатію, тактовність, альтруїзм.

3) **екзистенціальна спрямованість особистості** – це спрямованість, при якій домінуючою потребою виступає потреба у внутрішній діяльності, що характеризується високим рівнем інтроспекції, прагненням до самовдосконалення і самореалізації.

4) **прагматична спрямованість особистості** — вид спрямованості, при якому системою домінуючих потреб є власні плани й успіхи у виконуваний особистістю діяльності, особистість орієнтується на конкретні результати

своїї діяльності, що першочергово для неї визначає її особистісну цінність і значимість.

Бланк методики «Діагностика типу спрямованості особистості практичного психолога» знаходиться у Додатку Б.

Методика В. В Балахтар «Цінність становлення особистості фахівця у сфері практичної психології» спрямована на поглиблене вивчення поглядів респондента щодо ціннісного ставлення до професійного становлення практичного психолога, його особистісного «Я» та інтеграцію структури його особистості у професійну діяльність.

Бланк опитувальника «Цінність становлення особистості фахівця у сфері практичної психології» відображено у Додатку Б.

2.2 Діагностика рівня цифрової компетентності у майбутніх психологів

За результатами емпіричного дослідження нами виявлено недостатній рівень сформованості як цифрової компетентності, так і її складових. Так, за методикою визначення рівня відповідальності за використання інформації О. Папакиці встановлено, що всього 17% респондентів (7 осіб) мають високий рівень відповідальності у розрізі використання інформації у цифровому просторі (табл. 2.2.1).

Таблиця 2.2.1

Розподіл досліджуваних майбутніх психологів за рівнем відповідальності за використання інформації

Прізвище, ім'я	Кількість балів	Визначення рівня
Олег Д.	50	Високий
Олеся К.	47	Високий
Олена Г.	46	Високий
Олена. Ж.	45	Високий
Євгенія Ш.	45	Високий

Юлія К.	44	Високий
Дмитро К.	44	Високий
Анастасія Р.	43	Середній
Людмила М.	42	Середній
Ірина В.	41	Середній
Юлія П.	41	Середній
Вероніка Б.	41	Середній
Богдан Г.	41	Середній
Роман К.	40	Середній
Ксенія Х.	40	Середній
Олександр В.	40	Середній
Павло Н.	40	Середній
Олександр Г.	39	Середній
Анастасія П.	38	Середній
Марія Б.	38	Середній
Ірина П.	38	Середній
Анастасія К.	37	Середній
Юлія Н	37	Середній
Анна Д.	36	Середній
Ольга Л.	36	Середній
Наталія Б.	35	Середній
Анна К.	35	Середній
Марина Ш.	35	Середній
Ксенія Ц.	34	Середній
Лілія К.	33	Середній
Костянтин Д.	32	Середній
Аліна М.	30	Середній
Анастасія В.	30	Середній
Катерина К.	30	Середній

Наталія В.	28	Середній
Поліна Р.	25	Низький
Тетяна Д.	24	Низький
Влада С.	23	Низький
Надія Б.	21	Низький
Наталія М.	18	Низький

Оцінювання проводилося за наступною шкалою:

0-10 – дуже низький рівень відповідальності за використання інформації у цифровому просторі. У такому випадку особистість не має мінімального рівня знань та навичок, які забезпечують ефективну роботу у кіберпросторі.

11 – 25 – низький рівень відповідальності за використання інформації. Свідчить про недостатню базу знань та навичок у роботі з інформаційними даними в цифровому полі, але при цьому особистість має мінімальне уявлення про етичні та правові принципи використання інформації.

25 – 45 – середній рівень відповідальності за використання інформації. Особистість має уявлення про основні принципи роботи з інформацією, володіє базовими знаннями про доречність та етичність використання інформаційних даних.

45 – 55 – високий рівень відповідальності за використання інформації. Свідчить про наявність фундаментальних знань та навичок щодо роботи з інформацією у цифровому полі. Особистість з високим рівнем відповідальності має ціннісне ставлення до інформації, розуміння та передбачення наслідків, а також усвідомлення відповідальності від використання інформації у своїй діяльності.

У таблиці 2.2.2 представлено узагальнені результати методики визначення рівня відповідальності за використання інформації у цифровому просторі:

Таблиця 2.2.2

Узагальнені результати дослідження рівня відповідальності за використання інформаційного контенту у кіберпросторі

Рівень	Кількість осіб	Процентне співвідношення	Середній показник досліджуваної групи
Високий	7 осіб	17%	36,6
Середній	28 осіб	70%	
Низький	5 осіб	13%	

Отже, результати показали, що переважна більшість респондентів мають середній рівень відповідального ставлення у роботі з цифровими інформаційними даними.

Варто відзначити, що питання обраної нами методики були загальноосвітніми та не потребували знань вузької спеціалізації. Попри середній рівень респондентів ми зосередили свою увагу на показниках високого рівня відповідальності, який є обов'язковим у багатьох аспектах діяльності психолога у кіберпросторі [38, С. 134].

Високий рівень забезпечує адекватне та ефективне використання інформації, усвідомлення позитивних та негативних наслідків від тих чи інших дій фахівця. Також зазначимо, що високий та низький рівні мають майже однакове процентне співвідношення у вибірці.

За методикою Г. Солдатової досліджувався рівень цифрової компетентності (ІЦК). Так, виявлено, що фахівців (40 респондентів) характеризує середній показник ІЦК – 50,9 в той час як максимальний (ідеальний) показник становить 68,7.

У таблиці 2.2.3 представлено дані респондентів відповідно до методики, а саме результати оцінки таких складових як рівень знань, мотивації, відповідальності та вмінь:

Таблиця 2.2.3

Розподіл досліджуваних майбутніх психологів за рівнем індексу цифрової компетентності

Дані респондентів		Результати в кількісному значенні				
№	Прізвище, ім'я	Знання	Мотивація	Відповідальність	Вміння	ІЦК
1.	Анна К.	29	34	34	95	48
2.	Олег Д.	42	45	45	112	61
3.	Наталія В.	23	27	26	60	34
4.	Юлія П.	39	41	38	105	55,75
5.	Роман К.	32	35	34	98	49,75
6.	Олена Г.	30	34	40	106	52,5
7.	Тетяна Д.	18	18	15	37	22
8.	Анастасія В.	29	25	29	84	41,75
9.	Ксенія Х.	45	46	41	110	60,5
10.	Ірина В.	36	38	38	102	53,5
11.	Анастасія П.	35	40	35	101	52,75
12.	Олександр В.	35	41	38	102	54
13.	Вероніка Б.	35	36	35	102	52
14.	Марія Б.	35	35	31	99	50
15.	Наталія Б.	35	33	28	98	48,5
16.	Богдан Г.	39	35	36	107	54,25
17.	Євгенія Ш.	41	47	43	116	61,75
18.	Олеся К.	37	38	42	108	56,25
19.	Анастасія К.	35	34	31	85	46,25
20.	Анастасія Р.	42	44	42	111	59,75
21.	Лілія К.	29	30	32	94	46,25
22.	Дмитро К.	39	34	41	105	54,75

23.	Влада С.	20	15	23	78	34
24.	Олександр Г.	50	50	48	119	66,75
25.	Ірина П.	35	27	34	106	50,5
26.	Ксенія Ц.	29	33	35	98	48,75
27.	Аліна М.	27	31	29	105	48
28.	Катерина К.	30	34	30	106	50
29.	Наталія М.	15	10	20	73	29,5
30.	Костянтин Д.	35	40	35	112	55,5
31.	Поліна Р.	26	25	27	85	40,75
32.	Ольга Л.	42	29	33	106	52,5
33.	Юлія К.	48	34	39	117	59,5
34.	Юлія Н	40	50	41	91	55,5
35.	Людмила М.	48	45	54	118	66,25
36.	Павло Н.	44	44	39	112	59,75
37.	Марина Ш.	29	34	35	107	51,25
38.	Анна Д.	30	35	35	110	52,5
39.	Олена. Ж.	49	45	45	119	64,5
40.	Надія Б.	25	24	19	80	37

У визначенні рівня цифрової компетентності ми дотримувались якісного тлумачення показників індексу цифрової компетентності:

- Низький рівень 0 – 35 балів
- Середній рівень 35 – 55
- Високий рівень 55 – 68,7

У таблиці 2.2.4 зазначено загальні результати дослідження індексу цифрової компетентності.

Отже, ми робимо висновки, що за результатами дослідження індексу цифрової компетентності: третя частина респондентів має високий рівень, більша половина респондентів володіє середнім рівнем цифрової компетентності і лише десята частина респондентів має низький рівень цифрової грамотності.

Таблиця 2.2.4

Узагальнені результати дослідження індексу цифрової компетентності

Рівень	Кількість осіб	Процентне співвідношення	Середній показник досліджуваної групи
Високий	13	32%	50,9
Середній	23	57%	
Низький	4	11%	

За методикою діагностики типу спрямованості Т. Данілової була вивчалися ціннісні орієнтації майбутніх психологів, а саме: їхні вподобання, принципи, сенси, світогляд та поведінкові аспекти (табл. 2.2.5).

Таблиця 2.2.5

Розподіл досліджуваних за типом спрямованості особистості практичного психолога

Тип спрямованості	Кількість осіб	%
Гуманістичний	16	40%
Екзистенціальний	6	15%
Прагматичний	12	30%
Езопів	6	15%

Отже, за результатами даної методики ми можемо зробити висновок що: більша частина респондентів має гуманістичний тип спрямованості; шоста частина має екзистенціальний тип спрямованості; третя частина має прагматичний та егоїстичний типи спрямованості.

Тип спрямованості особистості демонструє якості та певні поведінкові аспекти, які визначають модель прояву людини у соціумі. Нами було обрано саме цю методику через те, що результати цієї методики можуть допомогти визначити якомога більше чинників впливу на поведінку респондентів у цифровому просторі [38, С. 123].

За методикою В. Балахтар «Цінність становлення особистості фахівця у

сфері практичної психології» було розглянуто та оцінено отримані результати щодо ціннісного ставлення майбутніх психологів до власного становлення у професійній діяльності (табл.2.2.6). Складність розрахунку результатів полягає у тому, що методика не оцінюється за правильністю або неправильністю тверджень. Саме тому ми вирішили оцінювати результати за такими показниками:

- 0 балів – відповідь відсутня;
- 1 бал – відповідь наявна, але не вичерпна та містить у собі не більше двох слів;
- 2 бали – розгорнута та вичерпна відповідь.

Таблиця 2.2.6

Розподіл досліджуваних за цінністю становлення особистості фахівця у сфері практичної психології

№	Прізвище, ім'я	Кількість балів	Рівень усвідомлення цінності
1.	Анна К.	3	Низький
2.	Олег Д.	12	Високий
3.	Наталія В.	2	Низький
4.	Юлія П.	10	Високий
5.	Роман К.	9	Високий
6.	Олена Г.	12	Високий
7.	Тетяна Д.	3	Низький
8.	Анастасія В.	0	Низький
9.	Ксенія Х.	12	Високий
10.	Ірина В.	8	Середній
11.	Анастасія П.	9	Середній
12.	Олександр В.	10	Високий
13.	Вероніка Б.	8	Середній
14.	Марія Б.	12	Високий
15.	Наталія Б.	11	Високий

16.	Богдан Г.	12	Високий
17.	Євгенія Ш.	10	Високий
18.	Олеся К.	8	Середній
19.	Анастасія К.	5	Середній
20.	Анастасія Р.	10	Високий
21.	Лілія К.	6	Середній
22.	Дмитро К.	10	Високий
23.	Влада С.	0	Низький
24.	Олександр Г.	12	Високий
25.	Ірина П.	7	Середній
26.	Ксенія Ц.	6	Середній
27.	Аліна М.	8	Середній
28.	Катерина К.	12	Високий
29.	Наталія М.	3	Низький
30.	Костянтин Д.	10	Високий
31.	Поліна Р.	11	Високий
32.	Ольга Л.	10	Високий
33.	Юлія К.	12	Високий
34.	Юлія Н	12	Високий
35.	Людмила М.	11	Високий
36.	Павло Н.	10	Високий
37.	Марина Ш.	7	Середній
38.	Анна Д.	9	Середній
39.	Олена. Ж.	12	Високий
40.	Надія Б.	5	Середній

Через складність обрахунку балів відповідей, нами було встановлено механізм оцінювання, який систематизує результати та сприяє їх адекватному сприйняттю.

0-4 – низький рівень усвідомлення аспектів цінності становлення фахівця усфері практичної психології;

4 – 8 – середній рівень усвідомлення аспектів цінності становлення

фахівця практичної психології;

8 – 12 – високий рівень усвідомлення аспектів цінності становлення фахівця практичної психології.

Отже, за результатами обраної методики було визначено:

- 6 осіб (15%) мають низький рівень ціннісного становлення особистості фахівця у сфері практичної психології;
- 12 осіб (30%) мають середній рівень усвідомлення ціннісного становлення особистості фахівця у сфері практичної психології;
- 22 особи (55%) мають високий рівень усвідомлення ціннісного становлення особистості фахівця у сфері практичної психології.

2.3 Аналіз та інтерпретація отриманих результатів дослідження цифрової компетентності

Узагальнені результати дослідження (рівень відповідальності за використання інформаційних даних, індекс цифрової компетентності та тип спрямованості особистості) представлені у таблиці 2.3.1:

Таблиця 2.3.1

Узагальнені результати дослідження рівня відповідальності, ІЦК, типу спрямованості, рівня цінності становлення фахівця

№	Прізвище, ім'я	Рівень відповідальності	ІЦК	Тип спрямованості	Рівень цінності становлення фахівця
1.	Анна К.	35	48	Езопів	Низький
2.	Олег Д.	47	61	Гуманістичний	Високий
3.	Наталія В.	28	34	Езопів	Низький
4.	Юлія П.	41	55,75	Прагматичний	Високий
5.	Роман К.	40	49,75	Прагматичний	Високий
6.	Олена Г.	45	52,5	Гуманістичний	Високий
7.	Тетяна Д.	24	22	Езопів	Низький

8.	Анастасія В.	30	41,75	Езопів	Низький
9.	Ксенія Х.	40	60,5	Гуманістичний	Високий
10.	Ірина В.	41	53,5	Гуманістичний	Середній
11.	Анастасія П.	38	52,75	Прагматичний	Середній
12.	Олександр В.	40	54	Прагматичний	Високий
13.	Вероніка Б.	41	52	Гуманістичний	Середній
14.	Марія Б.	38	50	Гуманістичний	Високий
15.	Наталія Б.	35	48,5	Гуманістичний	Високий
16.	Богдан Г.	40	54,25	Прагматичний	Високий
17.	Євгенія Ш.	44	61,75	Гуманістичний	Високий
18.	Олеся К.	46	56,25	Гуманістичний	Середній
19.	Анастасія К.	37	46,25	Екзистенціальний	Середній
20.	Анастасія Р.	42	59,75	Гуманістичний	Високий
21.	Лілія К.	33	46,25	Екзистенціальний	Середній
22.	Дмитро К.	43	54,75	Прагматичний	Високий
23.	Влада С.	23	34	Езопів	Низький
24.	Олександр Г.	50	66,75	Прагматичний	Високий
25.	Ірина П.	38	50,5	Екзистенціальний	Середній
26.	Ксенія Ц.	34	48,75	Езопів	Середній
27.	Аліна М.	30	48	Екзистенціальний	Середній
28.	Катерина К.	30	50	Гуманістичний	Високий
29.	Наталія М.	18	29,5	Езопів	Низький
30.	Костянтин Д.	32	55,5	Прагматичний	Високий
31.	Поліна Р.	25	40,75	Прагматичний	Високий
32.	Ольга Л.	36	52,5	Гуманістичний	Високий
33.	Юлія К.	44	59,5	Гуманістичний	Високий
34.	Юлія Н	37	55,5	Гуманістичний	Високий
35.	Людмила М.	41	66,25	Прагматичний	Високий
36.	Павло Н.	39	59,75	Гуманістичний	Високий
37.	Марина Ш.	35	51,25	Прагматичний	Середній
38.	Анна Д.	36	52,5	Гуманістичний	Середній
39.	Олена. Ж.	45	64,5	Прагматичний	Високий

40.	Надія Б.	21	37	Езопів	Середній
-----	----------	----	----	--------	----------

Проаналізувавши узагальнену інформацію у вищенаведеній таблиці, ми робимо висновки про те, що між результатами різних методик можливі кореляційні зв'язки, зокрема: між рівнем відповідальності за використання інформації та індексом цифрової компетентності; між індексом цифрової компетентності та рівнем розуміння й усвідомлення цінності становлення особистості практичного психолога. Варто виокремити показники всередині однієї методики (ІЦК) такі як: рівень знань та мотивації, рівень знань та відповідальності, а також рівень знань та вмінь. На рис. 2.3.1 зображено кореляційний зв'язок між рівнем відповідальності за використання інформації та ІЦК:

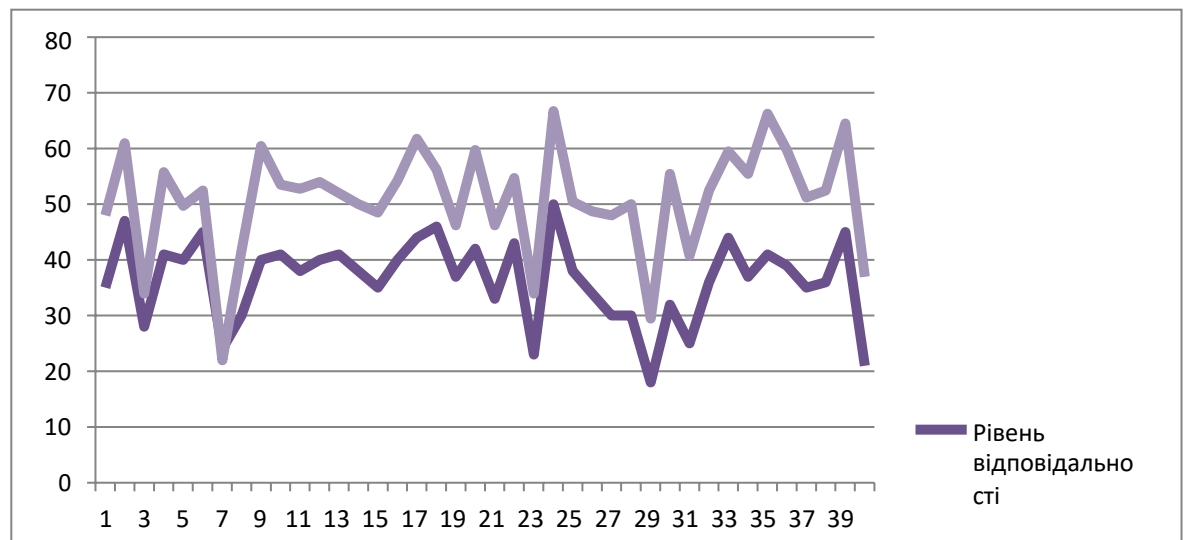


Рис. 2.3.1 Кореляційні зв'язки між рівнем відповідальності за використання інформації та ІЦК

Отже, ми можемо зробити висновок: чим вищий індекс цифрової компетентності – тим вищий рівень відповідальності за використання інформації. Ми пояснюємо такі результати тим, що робота з інформаційними даними не залежить від форми використання. Якщо людина має уявлення про етичну та ефективну роботу з інформаційними даними, то вона спрямовує її у контекст цифрового поля [44, С. 134].

Надалі ми дослідили кореляційні зв'язки між рівнем усвідомлення цінності становлення особистості фахівця практичної психології та ІЦК. Але

показник кореляції становить усього 0,63. Ми припускаємо, що ціннісне ядро людини здебільшого може впливати на її поведінку у цифровому полі. Адже поведінкові мотиви та звички залишають свій відбиток та переносяться у будь-які форми взаємодії особистості із зовнішнім світом. На рис. 2.3.2 зображено графік кореляційних зв'язків між рівнем ІЦК та рівнем усвідомлення цінності становлення особистості фахівця практичної психології:

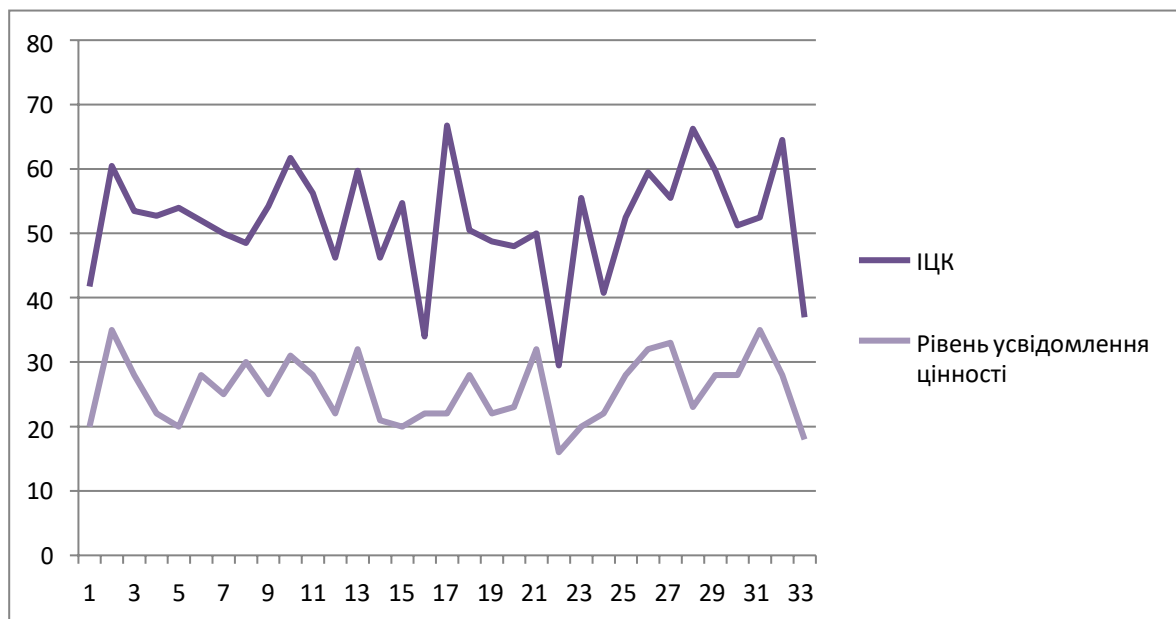


Рис. 2.3.2 Кореляційні зв'язки між рівнем ІЦК та рівнем усвідомлення цінності становлення особистості фахівця практичної психології

Також, варто відзначити, що респонденти з середнім та високим індексом цифрової компетентності здебільшого давали чіткі розгорнуті відповіді, в той час як респонденти з низьким ІЦК або не відповідали на поставлені запитання та твердження, або ж давали односкладні відповіді без певної конкретики.

Зокрема, ми відслідковували кореляційні зв'язки між конкретними аспектами всередині методики дослідження індексу цифрової компетентності (рис. 2.3.3-2.3.5).

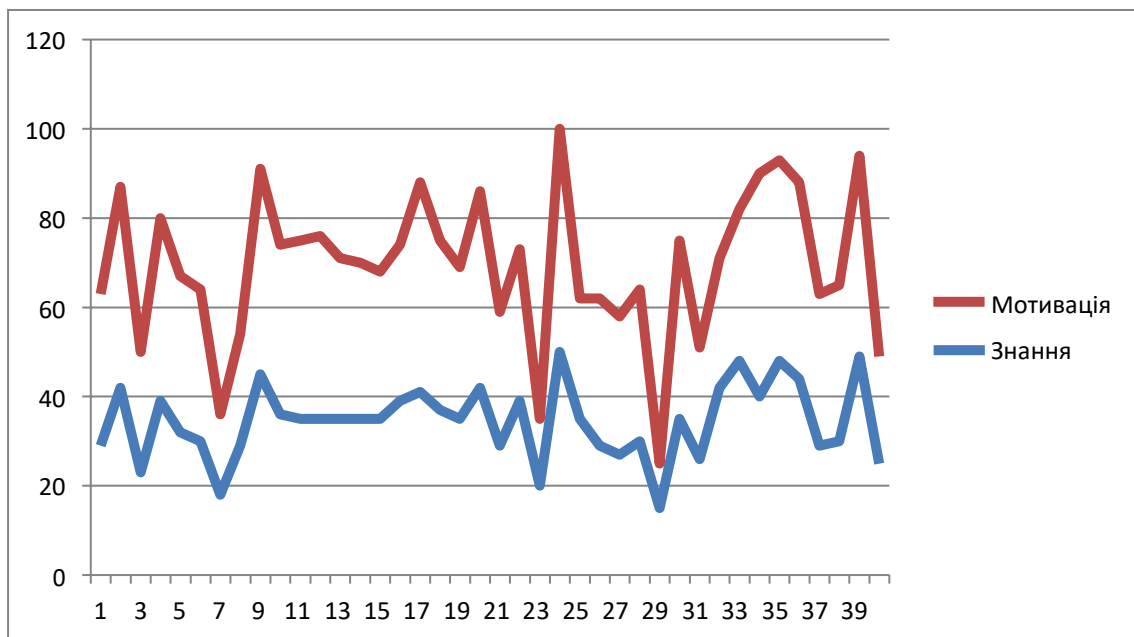


Рис. 2.3.3 Кореляційні зв'язки між рівнем цифрових знань та мотивацією респондентів.

Отже, проаналізувавши отриманий графік, ми робимо висновки про те, що: чим вищий рівень у галузі цифрових знань мають респонденти, тим вищий їхній показник мотивації. Також, варто відзначити, що є ймовірність дії дуальності процесу пізнання: як мотивація може бути рушієм задля вивчення нових знань, так і нові знання можуть запускати мотиваційний механізм задля того, щоб особистість примножувала свої здобутки. Респонденти з низьким рівнем знань мають нижчий рівень мотивації. Ми припускаємо, що у такому випадку також спрацьовує зворотній механізм – чим менше людина має знань, тим менше їй хочеться їх отримувати [26].

На рис. 2.3.4 зображено кореляційний зв'язок між рівнем знань та рівнем відповідальності респондентів:

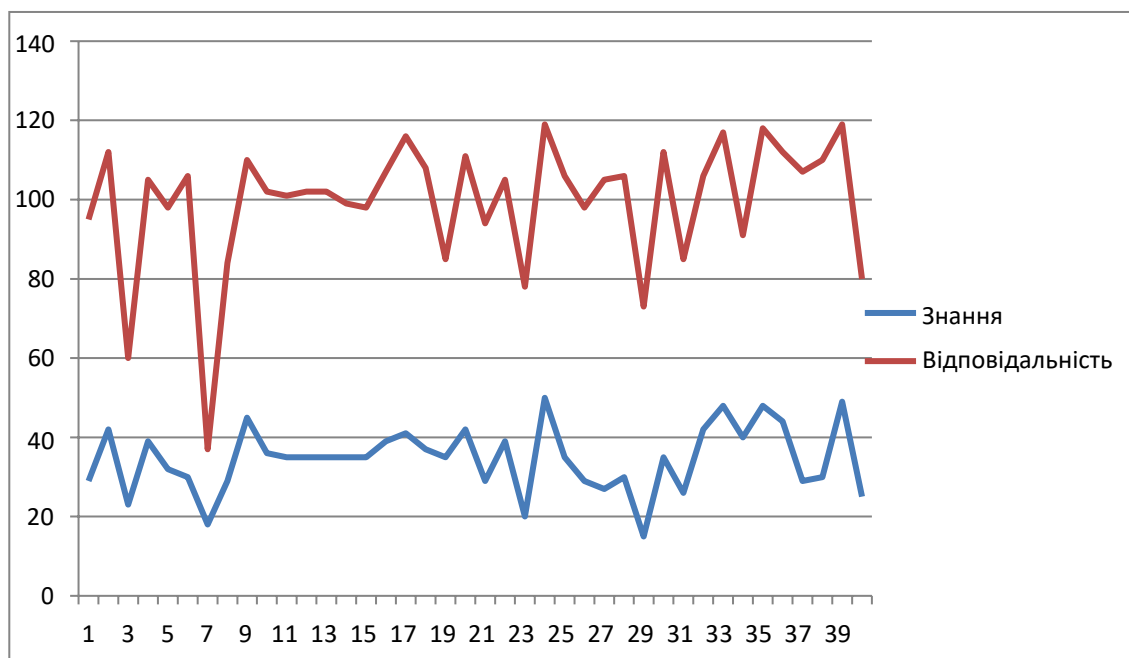


Рис. 2.3.4 Кореляційний зв'язок між рівнем знань та рівнем відповідальності респондентів.

Отже, ми можемо зазначити, що існує пряма кореляція між рівнем цифрових знань та рівнем відповідальності у цифровому просторі. Таким чином, графік демонструє те, що чим вищий показник рівня знань – тим вищий показник відповідальності респондентів. Такі результати свідчать про те, що знання дають змогу особистості окреслити поле відповідальності та дотримуватися відповідних правових та етичних принципів у цифровому просторі [27, С. 237].

Наступний етап передбачав дослідження кореляційного зв'язку між рівнем знань та рівнем умінь (рис 2.3.5).

Відповідно до отриманих результатів було визначено, що рівень умінь у цифровому просторі також залежить від рівня отриманих знань. Однак особистість може набувати знання емпірично, що зумовлює спочатку засвоєння певних навичок, а вже потім відбувається систематизація отриманих через власний досвід знань. Ми припускаємо, що здебільшого респонденти спочатку набували певних знань (про це свідчать конкретні відповіді на питання), але не виключаємо, що новий досвід у цифровому полі для деяких респондентів був рушієм для отримання нових знань.

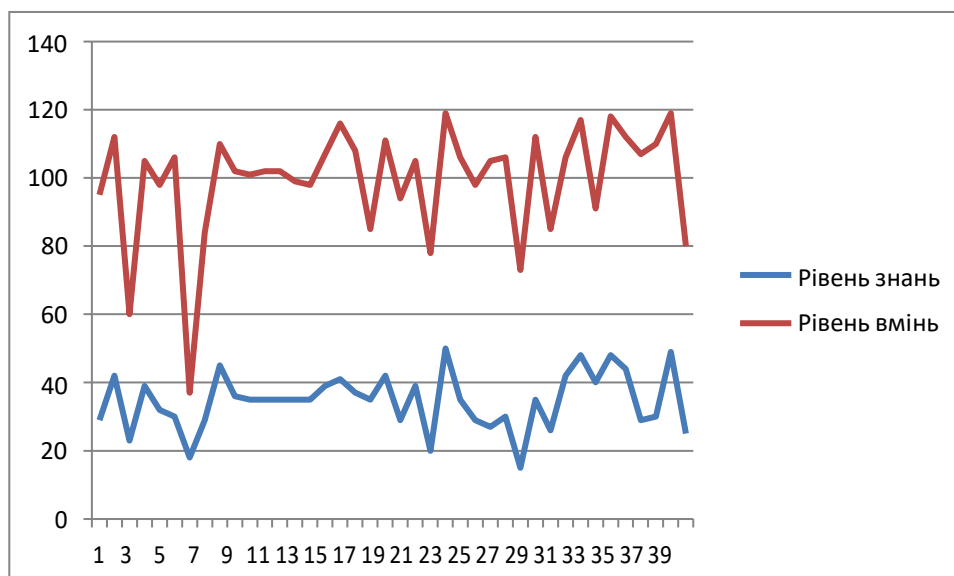


Рис. 2.3.5 Кореляційний зв'язок між рівнем знань та рівнем умінь.

Отже, нами було визначено, що цифрова освіченість є всебічним поняттям, яке включає в себе усі складові, а саме: знання, уміння, рівень відповідальності та мотивації респондентів. Чим вищий показник рівня знань, тим вищі усі інші показники. Таке явище пояснюється тим, що база цифрових знань є функціональним фундаментом, який акумулює усі інші не менш важливі аспекти та задає конкретний поріг для інших показників. Тобто рівень знань визначає рівні усіх інших складових і саме від нього першочергово залежить індекс цифрової компетентності.

Висновки до другого розділу

За результатами діагностики рівня відповідальності за використання інформації, індексу цифрової компетентності, типу спрямованості особистості, а також рівня цінності становлення особистості фахівця у сфері практичної психології середній рівень.

За методикою визначення рівня відповідальності за використання інформації було встановлено середній показник 36,6, в той час як ідеальний показник становить 55. Майже у шостій частині досліджуваних виявлено високий рівень, у більш ніж половини середній рівень і низький у восьмій частині досліджуваних. Результат свідчить про те, що переважна більшість

респондентів мають задовільний рівень володіння інформаційними даними у цифровому просторі. Зокрема, варто відзначити, що загальний показник досліджуваної групи оцінюється як «середній», однак цих знань недостатньо для ефективної роботи у кіберпросторі.

За результатами дослідження індексу цифрової компетентності було визначено, що третя частина респондентів має високий рівень, більшість володіє середнім рівнем цифрової компетентності і лише десята частина - має низький рівень цифрової грамотності. Середній показник досліджуваної групи становить 50,9, в той час як ідеальний нараховує 68,7.

Результати методики «Спрямованість типу особистості» демонструють, що більшість респондентів має гуманістичний тип спрямованості, шоста частина має екзистенціальний тип спрямованості; третя частина має прагматичний тип спрямованості; лише шоста частина має Езопів (егоїстичний) тип спрямованості. Високий та середній індекс цифрової компетентності притаманний гуманістичному та прагматичному типу спрямованості особистості, в той час як низький рівень або ж нижня межа середнього рівня більш притаманна екзистенціальному та егоїстичному типу спрямованості.

За результатами дослідження ціннісного ставлення до власного становлення особистості фахівця у сфері практичної психології виявлено, що майже чверть має низький рівень, третина - середній рівень і більша частина респондентів має високий рівень цінності становлення у сфері практичної психології, розуміють власну цінність як професіонала, психолога.

Після ретельного аналізу загальних результатів чотирьох методик, нами було визначено, що чим вищий рівень ІЦК – тим вищий рівень відповідальності за використання інформації та рівень ціннісного ставлення до професійного становлення майбутнього психолога у професійній діяльності. Респонденти з середнім (верхня межа) та високим рівнем ІЦК більш відкриті до інтроспекції, самоусвідомлення та відкритих відповідей.

РОЗДІЛ 3

РОЗВИТОК ТА УДОСКОНАЛЕННЯ РІВНЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

3.1 Розробка та впровадження психокорекційної програми цифрової компетентності майбутніх психологів

Результати дослідження показали недостатній рівень сформованості цифрової компетентності і потребу її розвитку. З цією метою була розроблена психокорекційна програма, яку реалізували у групі з 20-ти осіб з метою формування та розвитку цифрової компетентності у майбутніх спеціалістів. Під час дослідження ми звернули увагу на деякі низькі показники, які зустрічалися у більшості респондентів (більше 50%) [20, С. 123].

Було вирішено зосередити нашу увагу на таких фундаментальних завданнях як:

1. Формування комплексної бази знань щодо діяльності у кіберпросторі;
2. Підвищення рівня відповідальності під час роботи з інформаційними та цифровими даними;
3. Розвиток високого рівня критичності мислення;
4. Формування навичок уникнення шахрайства в цифровому просторі;
5. Робота впровадженням психологічної діяльності у цифровому полі;
6. Формування впевненого ставлення до своїх знань, умінь та навичок під час роботи у діджитал-просторі.

Метою психокорекційної програми є сприяння формуванню та розвитку рівня цифрової компетентності у розрізі впровадження професійної діяльності майбутніх психологів;

Також нами було сформовано основні вимоги щодо процесу підготовки та проведення психокорекційної програми:

- Фіксування сталої кількості та складу учасників: 20 осіб;

- Присутність двох ведучих (психолога та експерта з цифрових та медіа-комунікацій);
- Дотримання мети, завдань та встановлених правил тренінгової програми;
- Дотримання ведучими актуальних та ефективних методів навчання;
- Використання особистісного підходу під час проведення психокорекційної програми;
- Наявність зворотного зв'язку та підтримання періодичного контакту після проведеної програми.

Відповідно до вищезазначених принципів була розроблена психокорекційна програма, на яку було відведено 12 днів (кожної п'ятниці-суботи) на період з 01.11. 21 по 31. 11. 21. Тривалість кожної зустрічі варіювалася від 4 до 6 годин.

Найбільш актуальними та доцільними методами та формами роботи, на нашу думку, є: інтерактивні лекції за тематикою кожного модулю; психологічні вправи: робота із самооцінкою та впевненістю у собі, робота із самовизначенням та самопрезентацією у своїй діяльності; перегляд навчальних відео; групове обговорення та дискусії; творчі вправи для набуття навичок самовираження. Програма реалізувалась у формі тренінгу «Цифрове коло», структура якого містить навчальний, мотиваційний та практичний блоки (табл. 3.1.1).

Таблиця 3.1.1

Структура програми тренінгу «Цифрове коло»

Період	Опис компонентів тренінгу
Навчальний блок	
06.10.23	Перегляд навчальної лекції онлайн Литвиненко Л. А. «Цифрова грамотність». Ведуча: Олена Гординська. Дискусійний розгляд ключових моделей розвитку цифрової компетентності.

06.10.23	Практичне завдання: «Моє цифрове Я» - авторська методика, яка спрямована на дослідження та оцінку власного рівня цифрових знань та навичок. Завданням особистості є вилучити не тільки свої теоретичні здобутки, а й класифікувати усі методи використання цифрових засобів для своєї діяльності. Учасники мають створити своє портфоліо «до» та «після» проходження психокорекційної програми й зазначити свої наявні та бажані навички.
13.10.23	Робота з інформацією та джерелами: Лекція від експерта з медіа грамотності Олени Гординської: - Види інформації; - Засоби для перевірки інформації; - Принципи перевірки надійності цифрових джерел. Практичне завдання: «Джерело надійності» - учасники мають створити коротеньку інформативну доповідь за заданою темою та представити її у групі, використовуючи виключно надійні джерела. По завершенню вони описують свій шлях пошуку інформації та критерії, на які вони опиралися під час своєї роботи.
20.10.23	Лекція Олени Гординської «Безпека в Інтернеті та дотримання авторського права»
27.10.23	Лекція Олени Гординської «Просвітницька діяльність психолога» Практичне завдання: «Я – інфлюенсер» - учасники мають обрати форму та спосіб висвітлення суспільно-корисної інформації для своєї аудиторії, створити контент та представити готову роботу у групі, дотримуючись загальних принципів пошуку надійної інформації та авторського права. За бажанням вони можуть поширювати свої цифрові повідомлення у соціальних мережах.
28.10.23	Лекція Олени Гординської «Кібершахраї у Павутинні» Практичне завдання: «Я – супергерой» - учасникам представлено ситуації, у яких вони мають знайти вирішення гострого питання у цифровому просторі та представити свої варіанти на груповому обговоренні.

Мотиваційний блок:	
	Розбір структури самооцінки та впевненості у собі. Практичне завдання: «Мої тіні» - учасники занурюються у рефлексію та виокремлюють свої сильні та слабкі сторони, які безпосередньо впливають на їхню професійну діяльність.
07.11.23.	Лекція «Критикуємо: інформацію чи себе?»
07.11.23.	Практичне завдання: «Критикуємо: інформацію чи себе?» учасники у форматі творчого прояву за допомогою цифрових інструментів створюють аналіз ситуацій, де варто ставити під питання себе як особистість, а де варто звернути увагу на інформаційні аспекти ситуації. Формою можуть бути ілюстрації, відео-звернення, мультики, фото-галереї, аудіо-вірші тощо.
14.10.23.	Робота з негативними переконаннями Лекція «Переконання до себе або від себе» Ведуча: Лайко Ірина. Практичне завдання «Переконання до себе або від себе»: Учасники виписують усі негативні переконання, які у них є у контексті своєї діяльності та цифрового простору й зосереджують свою увагу на позитивних переконаннях-антагоністах. Наприклад, я не вмію говорити на камеру – у мене є можливість навчитися записувати відео-звернення імої думки почує світ; я вже намагався працювати у сфері психології, але мені не вийшло – у мене був досвід, і я вчуся на своїх помилках.
21.10.23	Лекція «Засади психологічного онлайн-консультування» Ведуча: Лайко Ірина.
Практичний блок	
21.10.23	«Консультуємо по цифровому» - учасники проводять короткі онлайн консультації та відточують навички роботи психолога в онлайн-просторі.
28.10.23	«Слухач, ти готовий?» - завершальний етап тренінгової програми у вигляді презентації відео-лекцій учасників із впровадження інструментів, засвоєних у навчальному блоці: створення яскравих та цікавих презентацій, використання інструментарію Adobe Photoshop, Illustrator тощо.
28.10.23	Підведення підсумків та заповнення завдання «Після» тренінгової програми. Групова рефлексія та створення планів на найближчі пів року щодо своєї діяльності у цифровому просторі.

3.2 Оцінка ефективності впливу психокорекційної програми на формування та підвищення рівня цифрової компетентності майбутніх психологів

З метою перевірки ефективності впливу вищеописаної психокорекційної програми нами було проведено повторне дослідження в період з 28 вересня по 2 листопада 2023-го року. В повторному дослідженні брала участь та сама група майбутніх психологів. Використані методики залишилися незмінними: методика О. Папакиці «Відповідальність за використання інформації»; методика Г. Солдатової «Індекс цифрової компетентності»; методика Т. Данілової «Діагностика типу спрямованості особистості практичного психолога»; методика В.В Балахтар «Цінність становлення особистості фахівця у сфері практичної психології» [17, С. 320].

За методикою визначення рівня відповідальності за використання інформації О. Папакиці у експериментальній групі з 20-ти осіб встановлено, що середній показник становить 51,5 замість попереднього показника 37,7, а у контрольній групі середній показник досліджуваних результатів становить 36,06 замість попередніх 35,9.

У таблиці 3.2.1 представлено узагальнені результати методики «Відповідальність за використання інформації» першої групи після проходження психокорекційної програми:

Таблиця 3.2.1

Узагальнені результати дослідження рівня відповідальності за використання інформаційного контенту у кіберпросторі

Результати дослідження експериментальної групи			
Рівень	Кількість осіб	Процентне співвідношення	Середній показник досліджуваної групи
Високий	19	95%	51,7
Середній	1	5%	
Низький	0	0%	
Результати дослідження контрольної групи			

Рівень	Кількість осіб	Процентне співвідношення	Середній показник досліджуваної групи
Високий	2	10%	36,06
Середній	15	75%	
Низький	3	15%	

Отже, за отриманими результатами ми можемо зробити висновок, що проведена нами психокорекційна програма є ефективною, так як середній показник експериментальної групи підвищився на 25%, в той час як середній показник контрольної групи підвищився всього на 0.7%.

Варто відзначити, що в експериментальній групі відсутній низький рівень відповідальності за використання інформації, майже відсутній середній (всього одна особа має середній рівень у верхній його межі), в той час як в контрольній групі ми спостерігаємо сталі показники: більша частина респондентів 75% володіє середнім рівнем, 15% - низьким і всього 10% респондентів контрольної групи володіють високим рівнем відповідальності за використання цифрових даних.

Також нами було прослідковано зв'язок між змінами результатів контрольної групи. У тих респондентів, котрі мали дуже низькі показники, здебільшого вони знизилися на 1-5 одиниць, в той час як у респондентів з дуже високим показником відповідальності вони підвищилися у середньому на 2-5 одиниць. Це явище свідчить про те, що чим вищий рівень цифрових знань – тим вища ймовірність того, що він підвищиться і навпаки. Респонденти із середнім рівнем відповідальності за використання інформації майже не мають змін у своїх результатах [15, С.11].

У результаті дослідження, ми можемо зазначити, що психокорекційна програма має ефективний вплив на рівень відповідальності за використання інформації. Учасники експериментальної групи мають наближений до ідеального показник та гнучко й вичерпно володіють системою цифрових знань у контексті авторського права, захисту та етичного розповсюдження інформації у цифровому просторі тощо.

За наступною методикою Г. Солдатової було досліджено показник рівня цифрової компетентності (ІЦК) та визначено, що показник експериментальної групи підвищився на 15%, в той час як показник контрольної групи має відхилення менше 1,5%. У таблиці 3.2.2 надано результати повторного дослідження індексу цифрової компетентності:

Таблиця 3.2.2

Розподіл досліджуваних майбутніх психологів за рівнем цифрової компетентності

Дані респондентів		Результати в кількісному значенні	
№	Прізвище, ім'я	Показник ІЦК станом на 16.09.23	Показник ІЦК станом на 28.10.23
Результати дослідження експериментальної групи			
1.	Анна К.	48	67
2.	Олег Д.	61	65,5
3.	Наталія В.	34	64,7
4.	Юлія П.	55,75	61
5.	Роман К.	49,75	66
6.	Олена Г.	52,5	65
7.	Тетяна Д.	22	48
8.	Анастасія В.	41,75	65
9.	Ксенія Х.	60,5	66
10.	Ірина В.	53,5	63
11.	Анастасія П.	52,75	63,4
12.	Олександр В.	54	62
13.	Вероніка Б.	52	57
14.	Марія Б.	50	59
15.	Наталія Б.	48,5	59
16.	Богдан Г.	54,25	61

17.	Євгенія Ш.	61,75	64
18.	Олеся К.	56,25	62
19.	Анастасія К.	46,25	58
20.	Анастасія Р.	59,75	64
Результати дослідження контрольної групи			
21.	Лілія К.	46,25	46,53
22.	Дмитро К.	54,75	56
23.	Влада С.	34	35
24.	Олександр Г.	66,75	66,7
25.	Ірина П.	50,5	51
26.	Ксенія Ц.	48,75	48
27.	Аліна М.	48	48,3
28.	Катерина К.	50	50
29.	Наталія М.	29,5	31
30.	Костянтин Д.	55,5	51
31.	Поліна Р.	40,75	39
32.	Ольга Л.	52,5	53,1
33.	Юлія К.	59,5	60
34.	Юлія Н	55,5	54
35.	Людмила М.	66,25	66,25
36.	Павло Н.	59,75	60
37.	Марина Ш.	51,25	52
38.	Анна Д.	52,5	52
39.	Олена. Ж.	64,5	63,9
40.	Надія Б.	37	37

Узагальнені результати дослідження рівня цифрової компетентності
зазначеноу таблиці 3.2.3:

Таблиця 3.2.3

Узагальнені результати рівня цифрової компетентності

Результати дослідження експериментальної групи			
Рівень	Кількість осіб	Процентне співвідношення	Середній показник досліджуваної групи
Високий	19	95%	60,02
Середній	1	5%	
Низький	0	0%	
Результати дослідження контрольної групи			
Рівень	Кількість осіб	Процентне співвідношення	Середній показник досліджуваної групи
Високий	6	30%	49,5
Середній	10	50%	
Низький	4	20%	

Підсумовуючи отримані результати, ми дослідили, що психокорекційна програма мала ефективний вплив на індекс цифрової компетентності майбутніх психологів. Результати дослідження рівня ІЦК у експериментальної групи тотожні із результатами методики рівня відповідальності за використання інформації, а саме – 95% (19 осіб) респондентів володіють високим рівнем ІЦК, 5% (1 особа) володіють середнім рівнем ІЦК. Ми пояснюємо такий суттєвий збіг результатів тим, що процес психокорекційної програми мав безпосередній пропорційний вплив на аспекти, що досліджуються обома методиками. Тобто результати однієї методики можна перевірити за допомогою результатів другої методики, так як вони окреслюють у собі схожу проблематику дослідження.

В той час як у контрольної групи результати відрізняються: 30% респондентів (6 осіб) володіють високим рівнем ІЦК, 50% (10 осіб) – середнім, а 20% (4 особи) – низьким. Середній же показник експериментальної групи підвищився на 15%, що зумовлює більш якісне та ефективне використання цифрових технологій у своїй діяльності майбутніми

спеціалістами. Однак, середній показник ІЦК контрольної групи залишився майже незмінним. Варто зазначити, що знову було досліджено кореляційний зв'язок між рівнем знань та рівнем мотивації, відповідальності та умінь респондентів. Зокрема, респонденти у якості зворотного зв'язку відзначали, що після проходження психокорекційної програми у них з'явилося бажання та орієнтири поглиблювати та розширювати свої знання.

Наступним кроком нашого дослідження був аналіз результатів методики типу спрямованості особистості практичного психолога. Попередньо нами було висунуто припущення, що повторні результати методики не зазнають значних змін, адже тип спрямованості особистості залежить від багатьох масштабних факторів таких як: соціокультурне середовище, травмуючі події дитинства та підліткового віку, генетичні аспекти, методи виховання, темперамент особистості тощо [4].

Однак, 5 осіб відзначили, що після проходження психокорекційної програми, вони помітили процес переоцінки поглядів на свої цінності. А 75% респондентів дали зворотній зв'язок про те, що їм стало набагато легше орієнтуватися у своїх цілях, смаках та вподобаннях; вони стали більш впевненими у собі та своїх рішеннях; деякі з респондентів відмітили, що наразі результати такої глибокої саморефлексії допомагають їм у практичній діяльності.

У таблиці 3.2.4 відображено результати методики визначення типу спрямованості особистості практичного психолога у контрольній та експериментальній групі:

Таблиця 3.2.4

Розподіл досліджуваних майбутніх психологів за визначенням типу спрямованості особистості практичного психолога

Тип спрямованості	Кількість осіб станом на 16.09.23.	Кількість осіб станом на 28.10.23
Результати дослідження експериментальної групи		
Гуманістичний	10	13
Екзистенціальний	2	3

Прагматичний	5	4
Езопів	3	0
Результати дослідження контрольної групи		
Гуманістичний	6	6
Екзистенціальний	3	3
Прагматичний	7	7
Езопів	4	4

Відповідно до вищеописаних результатів, було висвітлено такі висновки: результати контрольної групи не зазнали змін, тоді як в експериментальній групі спостерігаються зміни у домінуючому типі спрямування особистості, а саме – відбувся перехід від езопового типу до гуманістичного та від прагматичного до екзистенціального.

Ми припускаємо, що це може бути результатом проведеної психокорекційної програми, як зазначають респонденти.

Також важливо відзначити також фактор конформізму під час комунікації у групі та бажання приналежності до цієї ж групи. Так як соціальне оточення для більшості людей має значення та певний вплив на їхні поведінкові патерни, ми припускаємо, що зміни, які відбулися у респондентів можуть бути пов'язані як із важливим досвідом саморефлексії, так і з впливом комунікації з оточенням під час проходження тренінгу [5].

Зокрема, ми вбачаємо зміни саме езопового типу спрямування, який, в свою чергу, є доволі стійким до оточуючих змін. Так як питання є дискусійним, задля вичерпної конкретики нами було рекомендовано провести повторну методику станом на 28.10.23 р. задля порівняння відповідей респондентів, у яких змінився домінуючий тип спрямованості особистості.

Надалі нами було проаналізовано результати останнього дослідження

«Цінність становлення особистості фахівця у сфері практичної

психології». Результати представлено у таблиці 3.2.5:

Таблиця 3.2.5

Розподіл досліджуваних майбутніх психологів за рівнем цінності становлення особистості фахівця у сфері практичної психології

№	Прізвище, ім'я	Кількість балів станом на 16.09.21	Рівень усвідомлення цінності станом на 16.09.21	Кількість балів станом на 28.10.23	Рівень усвідомлення цінності станом на 28.10.23.
Дослідження результатів експериментальної групи					
1.	Анна К.	3	Низький	10	Високий
2.	Олег Д.	12	Високий	12	Високий
3.	Наталія В.	2	Низький	9	Середній
4.	Юлія П.	10	Високий	12	Високий
5.	Роман К.	9	Високий	11	Високий
6.	Олена Г.	12	Високий	12	Високий
7.	Тетяна Д.	3	Низький	12	Високий
8.	Анастасія В.	0	Низький	10	Високий
9.	Ксенія Х.	12	Високий	12	Високий
10.	Ірина В.	8	Середній	10	Високий
11.	Анастасія П.	9	Середній	11	Високий
12.	Олександр В.	10	Високий	10	Високий
13.	Вероніка Б.	8	Середній	9	Середній
14.	Марія Б.	12	Високий	12	Високий
15.	Наталія Б.	11	Високий	12	Високий
16.	Богдан Г.	12	Високий	12	Високий
17.	Євгенія Ш.	10	Високий	10	Високий
18.	Олеся К.	8	Середній	10	Високий
19.	Анастасія К.	5	Середній	10	Високий
20.	Анастасія Р.	10	Високий	10	Високий
Дослідження результатів контрольної групи					

21.	Лілія К.	6	Середній	6	Середній
22.	Дмитро К.	10	Високий	10	Високий
23.	Влада С.	0	Низький	0	Низький
24.	Олександр Г.	12	Високий	12	Високий
25.	Ірина П.	7	Середній	7	Середній
26.	Ксенія Ц.	6	Середній	6	Середній
27.	Аліна М.	8	Середній	8	Середній
28.	Катерина К.	12	Високий	12	Високий
29.	Наталія М.	3	Низький	3	Низький
30.	Костянтин Д.	10	Високий	10	Високий
31.	Поліна Р.	11	Високий	11	Високий
32.	Ольга Л.	10	Високий	10	Високий
33.	Юлія К.	12	Високий	12	Високий
34.	Юлія Н	12	Високий	12	Високий
35.	Людмила М.	11	Високий	11	Високий
36.	Павло Н.	10	Високий	10	Високий
37.	Марина Ш.	7	Середній	7	Середній
38.	Анна Д.	9	Середній	9	Середній
39.	Олена. Ж.	12	Високий	12	Високий
40.	Надія Б.	5	Середній	5	Середній

Отже, результати останнього дослідження також свідчать про ефективність психокорекційної програми щодо усвідомлення цінності становлення особистості практичного психолога. У контрольній групі результати дослідження не зазнали змін. Проте результати експериментальної групи свідчать про те, що 90% респондентів мають високий рівень цінності становлення особистості у психологічній діяльності і всього 5% (2 особи) – середній рівень. Тобто майбутні психологи мають заохочене ставлення до саморефлексії, особистісного й професійного самовизначення та готові вичерпно та структуровано здійснювати виклад своїх думок [10, С. 174].

Отже, за результатами обробки даних респондентів до та після

проведення психокорекційної програми, ми можемо зробити висновок, що рівень цифрової компетентності підвищився на 15%, що зумовлює ефективне впровадження психологічної діяльності у цифровому просторі майбутніх фахівців.

3.3 Методичні рекомендації щодо підвищення рівня цифрової компетентності психологів у майбутній професійній діяльності

Відповідно до результатів дослідження було виявлено загальні тенденції серед експериментальної групи, а саме: неможливість протистояти явищу шахрайства у цифровому просторі, уникнення відповідальності щодо використання інформаційного контенту, невпевненість у власній критичності мислення у розрізі обробки інформаційних даних. Тому нами було розроблено рекомендації для майбутніх спеціалістів у розрізі використання цифрових ресурсів [14, С. 234].

Для підвищення рівня цифрової компетенції майбутнім психологам варто зосередити свою увагу на самоосвіті та використанні освітніх цифрових можливостей задля підвищення рівня знань, вмінь та навичок. Наразі більшість навчальних закладів акцентує увагу не тільки на ефективності традиційного навчання, а ще й впроваджує процес самоосвіти студентів. Самостійна пізнавальна діяльність відіграє важливу роль у професійному становленні особистості, а саме - людиною здобуваються нові знання, вона вчиться брати відповідальність за обрану нею інформацію, розвивається критичність мислення та набуваються навички якісної роботи з інформаційними даними. На сьогодні є широкий вибір електронних освітніх порталів, де можна отримати нові знання та навички. Відтепер більшість освітніх можливостей можна отримати завдяки діджитал простору. Варто зазначити, що цифровий простір не обмежує географічні кордони, що дає змогу розширювати свій інструментарій знань досвідом іноземних менторів та колег. Ми пропонуємо до розгляду такі ресурси та продукти творчої діяльності: використання електронних бібліотек:

- AeLib: Бібліотека світової літератури;
- InfoCiti (Київ). Електронна бібліотека з комп'ютерних технологій;
- Бібліотека book-online;
- Бібліотека Yava-Libre.

Також нами запропоновано низку освітніх матеріалів для підвищення рівня цифрової компетентності:

- базовий серіал із цифрової грамотності;
- курси edera.

Відповідно до результатів проведеного дослідження, поширеною проблемою виявився недостатній рівень критичного мислення задля диференціації інформаційного та цифрового контенту. Рівень критичного мислення має безпосередній вплив на якість засвоєння нових знань. Експерти зазначають, що всебічне оцифровування даних має не тільки переваги, але й значні недоліки: створений інформаційний шум перешкоджає адекватній роботі з інформаційними даними, що в свою чергу впливає на рівень освіченості та професіоналізму фахівців. Саме тому, нами запропоновано низку інструментів задля ефективної обробки інформації:

- підвищувати власний рівень знань у сфері цифрових технологій;
- для якісної перевірки даних звертатися до офіційних першоджерел;
- опиратися на актуальні наукові джерела;
- звертати увагу на дизайн досліджень, які розглядаються;
- обирати найдійні онлайн-портали;
- відвідувати тренінги/вебінари, метою яких є сприяння розвитку критичного мислення через творчі методики, роботу із інформаційними даними у групі, гру, психологічні методики.

Підвищення цифрової грамотності також характеризується вмінням використовувати різні цифрові інструменти, а саме:

- опанування нового програмного забезпечення;

- використання різних мобільних та комп'ютерних додатків для своєї творчої та професійної діяльності;
- поглиблювати свої знання за допомогою онлайн-освіти: курси з графічного дизайну, математично-статистичної обробки тощо.

Найпоширенішою проблемою респондентів дослідження є саме недостатній рівень знань та навичок кібербезпеки, тому нами було розроблено покроковий алгоритм шляхів вирішення нагальних проблем:

- вміння користуватися розгалуженими можливостями антивірусного програмного забезпечення;
- знання шляхів подолання випадків шахрайства в інтернеті за допомогою кіберполіції;
- розвиток критичної оцінки щодо товарів та послуг надаваних у мережі інтернет;
- вміння захищати свої дані за допомогою авторського права та налаштувань конфіденційності.

Задля підвищення поточних знань та навичок у цифровому просторі нами висунуто пропозицію щодо розвитку комунікації у цифровому полі. Чим більше інструментів та додатків охоплює комунікація – тим більше навичок набувається фахівцями. Особливу увагу варто приділити професійній діяльності в онлайн просторі та зосередитися на якості надавання своїх послуг. Фахівці можуть створювати або приєднуватися до вже існуючих колегіальних спілок, які спеціалізуються саме на вдосконаленні онлайн-консультування або просвітницької діяльності [15, С.11].

Висновки до третього розділу

З метою підвищення рівня цифрової компетентності майбутніх психологівнами було розроблено та впроваджено психокорекційну програму у форматі тренінгу.

З метою перевірки ефективності впливу психокорекційної програми було проведене повторне дослідження рівня відповідальності за використання інформації, індексу цифрової компетентності, типу спрямованості особистості практичного психолога та рівня цінності становлення особистості фахівця у сфері практичної психології.

Після повторної діагностики нами було вилучено такі результати:

За методикою визначення рівня відповідальності за використання інформації О. Папакиці у експериментальній групі встановлено, що середній показник що підвищився на 25%;

За методикою визначення індексу цифрової компетентності було встановлено, що у цієї ж групи показник підвищився на 15%.

Аналіз результатів методики типу спрямованості особистості практичного психолога демонструє те, що в експериментальній групі спостерігаються зміни у домінуючому типі спрямування особистості, а саме – відбувся перехід від езопового типу до гуманістичного та від прагматичного до екзистенціального. Було припущено, що таке явище може бути зумовлено результатом проведеної психокорекційної програми, як зазначають респонденти.

Результати останнього дослідження також свідчать про ефективність психокорекційної програми щодо усвідомлення цінності становлення особистості практичного психолога. У контрольній групі результати дослідження не зазнали змін. Проте результати експериментальної групи свідчать про те, що 90% респондентів мають високий рівень цінності становлення особистості у психологічній діяльності і всього 5% (2 особи) – середній рівень.

За результатами емпіричної обробки даних респондентів до та після

проведення психокорекційної програми, ми можемо зробити висновок, що рівень цифрової компетентності підвищився на 15%, що зумовлює ефективне впровадження психологічної діяльності у цифровому просторі майбутніх фахівців.

Відповідно до результатів дослідження було виявлено загальні тенденції серед експериментальної групи щодо діяльності у цифровому просторі, що зумовило створення практичних рекомендацій задля ефективного підвищення рівня цифрової компетентності майбутніх психологів.

ВИСНОВКИ

1. У першому розділі на основі теоретичного аналізу літературних джерел було з'ясовано що термін цифрової компетентності на сьогодні є новим та доволі широким серед понять, що стосуються компетенції в ІТ-сфері. Трамбування та вивчення феномену цифрової компетентності залишається дискусійним серед наукової спільноти та потребує додаткового ґрунтового вивчення. Незважаючи на різність точок зору науковців, виділяють ядро поняття цифрової компетентності: цифрова компетентність – це комплекс важливих знань, умінь та навичок, які забезпечують коректне, грамотне та впевнене використання цифрових ресурсів у різних сферах людського життя. Було вивчено та продемонстровано структурні складові цифрової компетентності та її межі.

Також було досліджено державну Рамку цифрової компетентності, яка дозволяє окреслити межі певних навчальних здобутків та навичок задля ефективної та конкурентоспроможної діяльності у діджитал-просторі. Рамка цифрових компетентностей – це певна структурна система, яка дозволяє покращити рівень цифрових можливостей українців, позитивно сприяти створенню державної політики та впровадженню освітніх ініціатив, спрямованих на підвищення рівня цифрової грамотності населення.

Нами було розглянуто феномен становлення особистості, зокрема, аспектів, що стосуються професійної діяльності практичного психолога. Цифровою компетентністю практичного психолога вважається його здатність адекватно та критично використовувати цифрові ресурси у професійних цілях. Також до переліку важливих навичок відносять: керування ресурсами, їхній захист та поширення у процесі практичної діяльності, розширюючи можливості психолога.

Після ретельного аналізу наукових джерел нами було виділено ряд чинників, які, на нашу думку, являються підставою задля формування високого рівня цифрової компетентності у сфері психології та надано їхній перелік: зміна формату консультування, активна робота з інформаційними та цифровими джерелами, розширення освітніх можливостей.

Надалі нами було проаналізовано стан цифрової грамотності в Україні та встановлено, що цифрова компетентність у сфері практичної психології є одним із головних значущих елементів, ураховуючи нинішній суспільно-політичний стан в Україні. За останні роки було впроваджено безліч цифрових можливостей у сфері психологічного консультування задля коректного та ефективного розв'язання психологічних проблем населення. Розвиток технологічного прогресу є неупинним та стрімким, в той час як для спеціалістів на даний момент немає потрібного освітнього рівня, який зможе сприяти подальшому поглибленню знань в діджитал просторі. Ми висуваємо припущення, якщо ситуація залишиться незмінною, то існують високі ризики деградації просвітницької діяльності у сфері психології, що в у свою чергу, може призвести до негативних наслідків для сфери психології в Україні. Зважаючи на дану ситуацію, ми можемо зробити висновок, що перед нами стоїть актуальне питання, щодо вирішення завдань із сфери цифрової грамотності суспільства.

2. У другому розділі було емпірично досліджено особливості розвитку цифрової компетентності як складової діяльності майбутніх психологів. Емпіричне дослідження цифрової компетентності майбутнього психолога як чинника їх професійного становлення здійснювалося нами в три етапи: а) перший етап був спрямований на вивчення й теоретичний аналіз цифрової компетентності майбутнього психолога як соціально-психологічного феномену, визначення стану цифрової грамотності практичних психологів в Україні та аналіз і підбір методології дослідження. На другому етапі визначалися й уточнювалися емпіричні референти цифрової компетентності майбутнього психолога, розроблявся методичний інструментарій, підбирались методики, б) третій етап – власне емпіричний – передбачав визначення, по-перше, діагностику рівня цифрової грамотності експериментальної групи, пошук критичних точок, які перешкоджають ефективному використанню ІТ-технологій; по-друге, виявлення взаємозв'язку між типом спрямованості особистості та її рівнем цифрової грамотності.

Після моніторингу загальних результатів чотирьох методик, нами було визначено, що є взаємозв'язок між високим рівнем ІЦК та високим рівнем відповідальності за використання інформації та рівень ціннісного ставлення до професійного становлення майбутнього психолога у професійній діяльності. Респонденти з середнім (верхня межа) та високим рівнем ІЦК більш відкриті до інтроспекції, самоусвідомлення та відкритих відповідей.

Було визначено, що більшість респондентів мають середній та низький рівень цифрової компетентності, що безпосередньо впливає на якість їхньої творчої та професійної діяльності. Було вираховано та проаналізовано кореляційні зв'язки між показниками методик, що стало підставою для розробки спеціальної психокорекційної програми у форматі тренінгу.

3. У третьому розділі було розроблено та апробовано психокорекційну програму з метою формування високого рівня цифрової компетентності майбутніх психологів. Метою розробленого тренінгу було встановлено сприяння формуванню та розвитку рівня цифрової компетентності у розрізі впровадження професійної діяльності майбутніх психологів. А також було виділено такі завдання: становлення комплексної бази знань щодо діяльності у кіберпросторі, покращення рівня відповідальності у розрізі роботи з інформаційними та цифровими даними, розвиток високого рівня адекватності та критичності мислення, формування впевненого ставлення до своїх знань, умінь та навичок під час роботи у діджитал-просторі.

4. Після впровадження тренінгової програми було зібрано та проаналізовано дані контрольного зрізу, які свідчать про підвищення рівня цифрової компетентності у експериментальній групі. За результатами обробки даних респондентів до та після проведення психокорекційної програми, було виявлено, що рівень цифрової компетентності підвищився на 15%, а це, в свою чергу, зумовлює ефективне впровадження психологічної діяльності у цифровому просторі майбутніх фахівців. За методикою визначення рівня відповідальності за використання інформації О. Папакиці у експериментальній групі встановлено, що середній показник що підвищився

на 25%; за методикою визначення індексу цифрової компетентності було встановлено, що у цієї ж групи показник підвищився на 15%. Аналіз результатів методики типу спрямованості особистості практичного психолога демонструє те, що в експериментальній групі спостерігаються зміни у домінуючому типіві спрямування особистості, а саме – відбувся перехід від езопового типу до гуманістичного та від прагматичного до екзистенціального. Було припущено, що таке явище може бути зумовлено результатом проведеної психокорекційної програми, як зазначають респонденти.

Результати останнього дослідження також свідчать про ефективність психокорекційної програми щодо усвідомлення цінності становлення особистості практичного психолога. У контрольній групі результати дослідження не зазнали змін. Проте результати експериментальної групи свідчать про те, що переважна більшість респондентів мають високий рівень цінності становлення особистості у психологічній діяльності.

5. Відповідно до результатів дослідження було виявлено загальні тенденції серед експериментальної групи щодо діяльності у цифровому просторі, що зумовило створення практичних рекомендацій задля ефективного підвищення рівня цифрової компетентності майбутніх психологів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг». URL: <http://www.eukraine.org.ua/index.php?mod=doc>
2. Закон України «Про електронний цифровий підпис» URL: <http://www.eukraine.org.ua/index.php?mod=pidpis>
3. Закон України «Про інформацію». Відомості Верховної Ради України, 1992. Ст. 650.
4. Цифрова адженда. URL: <https://www.slideshare.net/tsnua/ss-72226573>
5. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки : розпорядження Кабінету міністрів України від 17 січня 2018 року URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80>
6. Положення про дистанційне навчання. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text>
7. Положення про електронні освітні ресурси. Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту № 1060 від 01.10.2012.
8. Професійна рамка цифрового навчання (Digital Teaching Professional Framework)
URL: <https://www.etfoundation.co.uk/supporting/supportpractitioners/edtech-support/digital-skills-competency-framework>
9. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій: постанова Кабінету міністрів України від 23 листопада 2011 року № 1341 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF>
10. Анциферова Л.І. Психологія особистості, що самоактуалізується в роботах А. Маслоу. Питання психології, 1973. № 4. С. 173-180.
11. Александрова Л.А. Суб'єктивна вітальність як особистісний ресурс [Електронний ресурс]. Психологічні дослідження: електрон. наук. журн. 2011. № 3 (17). URL: <http://psystudy>.
12. Балахтар В. В. Соціально-психологічний супровід становлення особистості фахівця з соціальної роботи на стадії саморегуляції у професійній діяльності. Теорія і практика сучасної психології. Запоріжжя:

Класичний приватний університет, 2018. Вип. № 6, С. 66-70 .

13.Балахтар В. В. Психологія особистості фахівця з соціальної роботи: монографія. Київ: Талком, 2018. 384 с.

14.Балахтар В. В. Основні теоретико-методологічні підходи до проблеми становлення особистості роботи: Матеріали Міжнародної науковопрактичної конференції «Соціальна робота і проблеми міграційних процесів у глобалізованому світі». Чернівці: Чернівецький нац. ун-т. 2018. 343 с.

15.Балахтар В. В. Соціально-психологічні особливості самореалізації як професійно-особистісного новоутворення становлення особистості фахівців з соціальної роботи. Актуальні проблеми психології. Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка. Київ-Ніжин: НАПН України, 2018. Т. IX. Вип. 11. С. 5-15.

16.Балл Г. Психологія професійної діяльності крізь призму категорій «особистість» і «культура». Концептуальні засади професійного розвитку особистості в умовах євро інтеграційних процесів. Київ: НТУ, 2015.

17.Бібік Н. М. Компетенції. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 410 с.

18.Білоус О. В. Цифрова компетентність як ключова компетентність для навчання впродовж життя. Київ: НАПН. 64 с.

19.Биков В., Овчарук О. В. та ін. Оцінювання інформаційно-комунікаційної компетентності учнів та педагогів в умовах євроінтеграційних процесів в освіті. Київ : Педагогічна думка, 2017. 160 с.

20.Биков В. Ю. Сучасні завдання інформатизації освіти. Інформаційні технології і засоби навчання. 2014. 156 с.

21.Васьківська С. В. Основи психологічного консультування: навчальний посібник. Київ: Четверта хвиля, 2004. 256 с.

22.Вдовиченко Ю. В. Цифрові технології як основа та рушійна сила розвитку сучасної глобальної економіки. Журнал «Економіка та держава», 2018. №1, С. 79-82.

23.Дорош Марина. Діти і технології : «Піраміда цифрової поведінки»
URL:https://ms.detector.media/mediaprosvita/kids/diti_i_tekhnologii_piramida_tsifrovoi_povedinki/

24. Доскач С. С. Вплив розвитку рефлексії на особистісне становлення майбутніх практичних психологів. Проблеми сучасної педагогічної освіти. (Педагогіка і психологія). Ялта : РВВ КГУ, 2011. 52 с.
25. Гібалова Н. Реалізація компетентнісного підходу в підготовці майбутніх фахівців електронного навчання досвід ПНПУ імені В. Г. Короленка. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка., 2018. 138 с.
26. Європейська рамка цифрової компетентності педагогів (DigCompEdu). URL: <https://ec.europa.eu/jrc/en/digcompedu>
27. Євсюков О. П. Екстремальна психологія: підручник: ТОВ «Август трейд», 2007. 502 с.
28. Загальні відомості про Інтернет. Відновлено URL: <http://wiki.kspu.kr.ua/index.php/>
29. Запорожченко Ю. Г. Використання засобів ІКТ для підвищення якості інклюзивної освіти. Інформаційні технології в освіті. Херсон : ХДУ, 2013. 145 с.
30. Іванов В., Мелешенко О. Комп'ютерні технології в засобах масової комунікації: сучасне та майбутнє. Київ: РВУ, 1999. 173 с.
31. Інтернет-консультування та його особливості URL: <https://studfile.net/preview/5111046/page:6/>
32. Карташова Л.А., Пліш І.В., Бахмат Н. В. Розвиток цифрової компетентності педагога в інформаційно-освітньому середовищі закладу загальної середньої освіти. Інформаційні технології і засоби навчання, Київ: 2018, 412 с.
33. Краснякова А. Цифрова компетентність користувачів інтернету: соціально- та політико-психологічні аспекти дослідження. Проблеми політичної психології, 2019. Т.22. Вип.22. С. 198-210.
34. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80>
35. Киричук О. В., Роменець В. А. (Ред.). Основи психології. (Трансформація гуманітарної освіти в Україні). Київ : Либідь, 2002.
36. Кісарчук З. Г. Психологічна допомога дітям у кризових ситуаціях: методи

і техніки : метод. посіб. / З. Г. Кісарчук, Я. М. Омельченко, І. М. Біла, Г. П. Лазос, О. О. Шльонська; ред.: З. Г. Кісарчук; НАПН України, Ін-т психології ім. Г.С. Костюка. Київ : Рогальська І.О., 2016. 232 с.

37. Коkun, О. М. Психологія професійного становлення сучасного фахівця: монографія. Київ : ДП «Інформ.-аналіт. Агентство». 2012. 200 с.

38. Коломинський, Н. Л. Методологічні засади професійної підготовки практичного психолога. Практична психологія та соціальна робота. № 4, 2003. 156 с.

39. Комісарова С.М. Основи психокорекційної роботи. Методичний посібник. Укладачі Комісарова С.М., Романовська, Д. Д., Унгурян І. К. Чернівці: Технодрук, 2007. 116 с.

40. Кузікова С. Б. Теорія і практика вікової психокорекції : Навчальний посібник. 2-ге видання, перероблене, доповнене. Суми : Університетська книга, 2020. 304 с.

41. Лапшина, В. Л. Професіоналізація: сутність та структура поняття. Український соціум. 2005. № 2/3. С. 54-58.

42. Лебедева Н.М. Цінності та відношення к інноваціям: міжкультурні відмінності. Психологічний журнал, 2009. № 30(6). С. 81-92

43. Литвиненко С. А. Ямницький, В. М. (2014). Актуальні проблеми практики супервізії у професійній підготовці майбутніх психологів. Психологія: реальність і перспективи. Вип. 3, С. 11-14 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prp_2014_3_6

44. Мілютіна, К. Л. Теорія і практика психологічного тренінгу. Київ : МАУП, 2004. 192 с.

45. Овчарук О. В. Європейська стратегія визначення рівня компетентності у галузі цифрових технологій: рамка цифрової компетентності для громадян. Освітній вимір, №55(3), С. 25-36. <https://doi.org/10.31812/educdim.v55i0.438>.

46. Олійник В. Відкрита післядипломна педагогічна освіта: стан та перспективи розвитку, Київ: 2017. 554 с.

47. Онкович Г. В. Медіалогія та її складові. Київ: Логос, 2009. 242 с.

48. Співаковський О.В. Теорія і практика використання інформаційних

технологій у процесі підготовки студентів математичних спеціальностей. Херсон: Айлант. 2003. 179 с.

49. Подоляк Л.Г. Психологія вищої школи: Навчальний посібник для магістрантів і аспірантів / Л.Г. Подоляк, В.І. Юрченко — К.: ТОВ “Філ-студія”, 2006.-320с.

50. Пов’якель Н. І. Професійна рефлексія психолога-практика. Практична психологія та соціальна робота, 1998. №6-7. С.3-6

51. Пенькова О.І. Проблема саморегуляції особистості: ціннісний аспект. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки». Том 1. 2016. Вип. 2. С. 114-119.

52. Сорока О.В., Бутенко І.А. Трудовий потенціал персоналу: формування та розвиток, 2012. URL: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Ei/2012_50/Buten.pdf

53. Сисоєва О.А. Формування цифрової інформаційної компетентності у майбутніх вчителів технологій засобами мультимедіа в зарубіжній психології. Проблеми сучасної психології. Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України та Державного вищого навчального закладу «Запорізький національний університет». №1 (3). С. Д. Максименко, Н. Ф. Шевченко, М. Г. Ткалич (Ред.). Запоріжжя: ЗНУ, 2013. С. 356-358. Вінниця: 2010. Вип. 7. С. 356- 358.

54. Структура ІКТ-компетентності вчителів: рекомендації ЮНЕСКО URL: http://pond.if.ua/attachments/article/272/rekomendacii_ikt.pdf.

55. Ткалич М. Г., Шутько, Д. О. Основні підходи до вивчення феномену самоактуалізації особистості. С. 65-71.

56. Формування та розвиток ІКТ-компетентності педагогів. URL: http://wiki.ciit.zp.ua/index.php/Формування_та_розвиток_ІКТкомпетентності_педагогів

57. Фонарьов А. Р. Фактори детермінації професійного становлення особистості. Питання психології. 1997. № 2. С. 88-93.

58. Шахіна І. Ю. Визначення і напрями створення інформаційного освітнього середовища. Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно

- технічної еліти: Харків: НТУ «ХП», 2013. 255 с.

59. Шахіна І. Ю. Організація освітнього процесу з використанням електронних навчально-методичних комплексів для підготовки фахівців з комп'ютерних технологій. Харків: 2017. 154 с.

60. Штромайєр Г. Політика і мас-медіа, Київ: Києво-Могилянська академія, 2008. 303 с.